

4-80

Ն. ԿՌԻԼԵՆԿՈ

ԽՍՀՄ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐՆ
ՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԿՈՒՍՏՐԱՏ ▲ 1937 ▲ ՑԵՐԵՎԱՆ

342.7

4-80

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿԻՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՅԵՔ

11 MAR 2010

Ն. ԿՈՒԼԵՆԿՈ

342.7
4-80

ԽՍՀՄ-Ի ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐՆ
ՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Թարգմանություն յերկրորդ,
վերամշակված հրատարակությունից.

124 MAY 2013

35.541

Н. КРЫЛЕНКО

ОСНОВНЫЕ ПРАВА И
ОБЯЗАННОСТИ
ГРАЖДАН СССР

Армпаргиздат, Ереван, 1937

3986-84

Ստալինյան Սահմանադրութիւնն իրենով նշանաւորում է հաղթանակած սոցիալիզմի յերկրի քաղաքական կյանքի պատմական շրջադարձը:

ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրութիւնը ներկայացնում է իսկական սոցիալիստական դեմոկրատիզմի հիմունքներով պետութիւն կառուցելու նմուշ, վորը դեռևս չի տեսնված պատմութեան մեջ:

Ստալինյան Սահմանադրութիւնն «իրենից ներկայացնում է անցած ճանապարհի հանրագումարը, արդէն ձեռք բերված նվաճումների հանրագումարը», հանդիսանում է «գրանցումն ու որենսդրական ամրապնդումն այն բանի, ինչ վոր արդէն ձեռք է բերված ու նվաճված իրականում»¹:

ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրութեան տասներորդ ղլուխը պարունակում է ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիների հիմնական իրաւունքների և պարտականութիւնների վերաբերյալ կանոնները:

Այդ բաժնում ամրացված են սոցիալիստական հեղափոխութեան մեջ նվաճված՝ քաղաքացիների մեծ իրաւունքը և վորոշված են նրանց հիմնական պարտականութիւնները ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմի վերջնական հաստատման դարաշրջանում:

Իր նշանակութեամբ, խորիմաստութեամբ և բովանդակութեամբ այդ բաժինն ամենասերտ կերպով կապված է Սահմանադրութեան առաջին դիւթիւրով՝ ԽՍՀՄ-ի հասարակական կառուցվածքի հետ:

Ռոյ Հոուարդի հետ ունեցած իր զրույցում ընկեր Ստալինը բացառիկ հստակութեամբ բնորոշեց մեր հասարակութեան էութիւնն ու բնույթը: Նա ասել է այսպես.

«Հասարակական այն կազմակերպութիւնը, վոր ստեղծել ենք մենք, կարելի չէ անվանել խորհրդային սոցիալիս-

1 Ստալին. Ձեկուցում ԽՍՀ Միութեան Սահմանադրութեան նախագծի մասին Խորհուրդների VIII համաժողովեան Արտակարգ համադրումարում:

տական, դեռ լիովին չափարտված, կազմակերպություն, բայց իր հիմքով հասարակության սոցիալիստական կազմակերպություն: Այդ հասարակության հիմքն է կազմում հանրային սեփականությունը, պետական, այսինքն համաժողովրդական, ինչպես նաև կոոպերատիվ-կոլտնտեսային սեփականությունը...

Սակայն այդ հասարակությունը մենք կառուցեցինք վո՛չ թե անձնական ազատությունը սահմանափակելու համար, այլ նրա համար, վոր մարդկային անձնավորությունն իրոք ազատ զգա իրեն: Այդ հասարակությունը մենք կառուցեցինք անձնական իրական ազատության, առանց չակերտների աղատության համար: Յես դժվարանում եմ պատկերացնել, թե ինչ «անձնական ազատություն» կարող է ունենալ դործադուրիք, վորը քաղցած ման է դալիս և իր աշխատանքը դործադրելու ասպարեղ չի գտնում: Իսկական ազատություն կա միայն աշխատող, վորտեղ վոչնչացված է շահագործումը, վորտեղ չկա վորոշ մարդկանց ձեռնամուր մյուսների կողմից, վորտեղ չկա դործադրելություն և աղքատություն, վորտեղ մարդը չի դողում, թե վաղը կարող է կորցնել աշխատանքը, բնակարանը, հացը: Միայն այդպիսի հասարակության մեջ հնարավոր է անձնական ու այլ ամեն տեսակ իսկական և վո՛չ թե թղթե ազատություն»¹:

Այս վերին աստիճանի հստակ, պարզորոշ ձևակերպման մեջ բնկեր Ստալինը տվել է այն հասարակակարգի բնութագրությունը, վորի մեջ մենք ապրում ենք, մատնանշել է, վոր այս կարգը յուրաքանչյուր աշխատավորի տալիս է ունալ, իսկական և վոչ թե Ֆիկտիվ, վոչ թե խաբուսիկ ազատություն:

Այստեղից էլ հեշտ է վորոշել, թե ինչ որդանական կապ դոյություն ունի առաջին բաժնի—հասարակական կառուցվածքի— և տասներորդ բաժնի—քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու պարտականությունների վերաբերյալ բաժնի—միջև:

Սահմանադրության առաջին բաժնում խոսվում է այն մասին, վոր Խորհրդային պետությունը բանվորների և գյուղացիների սոցիալիստական պետություն է: ԽՍՀՄ-ի քաղաքական հիմքը կազմում են աշխատավորների պատգամավորների խորհուրդները: ԽՍՀՄ-ի տնտեսական հիմքը կազմում են տնտեսության սոցիա-

լիստական սխեմներ և դործիքների ու արտադրության միջոցների սոցիալիստական սեփականությունը:

Կոլտնտեսությունների դրադեցրած հողն ամրացվում է նրանց անվճար և անժամկետ, այսինքն առհավետ ոգտադործման համար:

Քաղաքացիների՝ իրենց աշխատանքային յեկամուտների և խնայողությունների անձնական սեփականության իրավունքը, ինչպես նաև քաղաքացիների՝ անձնական սեփականությունը ժառանգելու իրավունքը պաշտպանվում են որենքով:

Այդ հիման վրա ԽՍՀՄ-ի տնտեսական կյանքը վորոշվում և ուղղություն է ստանում պետական ժողովրդա-տնտեսական պլանով:

ԽՍՀՄ-ում, հաղթանակած սոցիալիզմի յերկրում, իրագործվում է կոմունիզմի ստորին փուլի սկզբունքը,—«Յուրաքանչյուրից ըստ նրա ընդունակությունների, յուրաքանչյուրին—ըստ նրա աշխատանքի»:

Սրանով ըստ եյություն վորոշվում են ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիների հիմնական իրավունքներն ու պարտականությունները:

Արտահայտելով հասարակության փոփոխված դասակարգային կառուցվածքը, նրա քաղաքական և տնտեսական հիմունքները, ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրությունը յեկնում է այն բանից, վոր մեր հասարակության մեջ

«...այլևս հակամարտ դասակարգեր չկան, վոր հասարակությունը բաղկացած է յերկու միմյանց բարեկամ դասակարգերից՝ բանվորներից ու գյուղացիներից, վոր իշխանություն գլուխ են կանդնած հենց այդ աշխատավորական դասակարգերը, վոր հասարակության պետական ղեկավարությունը (դիկտատուրան) պատկանում է բանվոր դասակարգին՝ վորպես հասարակության առաջավոր դասակարգի, վոր Սահմանադրությունը հարկավոր է նրա համար, վորպեսզի ամրապնդենք աշխատավորությունը ցանկալի և ձեռնտու հասարակական կադրերը»¹:

ԽՍՀՄ-ի մեջ իրականացված է այնպիսի հասարակա՝ արգ, վորտեղ չկա շահագործում, վորտեղ չկա դործադրելություն, վորտեղ մարդը չի դողում այն բանի համար, վոր կարող է վաղը կորցնել աշխատանքը, բնակարանը, հացը: Մենք ապրում ենք

¹ Բնկեր Ստալինի դույցը պարոն Ռոյ Հոուարդի հետ, էջ 24, 27, Հայկուհրատ. 1936 թ.:

¹ Ստալին. Ձեկուցում ԽՍՀ Միության Սահմանադրության նախագծի մասին Խորհուրդների VIII համաժողովական Արտակարգ համադրումում:

այնպիսի հասարակութեան մեջ, վորտեղ աշխատանքային հասակի հասած յուրաքանչյուր վոք պարտավոր է աշխատել, վորտեղ յուրաքանչյուրին ապահովված է նրա ընդունակութիւններին համապատասխան աշխատանք:

Տասներորդ գլուխը այս հիմնական դրուժներէ լույսի տակ կարող է կոչվել մի բաժին, վորը բովանդակում է ԽՍՀՄ-ի Բաղաձայն—սոցիալիստական հասարակութեան ազատ աշխատավորի—նվաճված և որեւէ մի ամրապնդված իրավունքների դեկլարացիան:

Աշխարհում չկա վոչ մի յերկիր, վորը կարողանա հակադրել վորեւէ բան, վորը հիշեցնի իրավունքների մեր սոցիալիստական դեկլարացիայի սկզբունքները: Այդպիսի յերկիր չկա աշխարհում, վորովհետեւ միմիայն ԽՍՀՄ-ում

«... մենք այժմ ունենք նոր, սոցիալիստական եկոնոմիկա, վորը չդիտե ճշմարտամեր ու դործադրութիւն, վորը չդիտե աղքատութիւն ու քայքայում և վորը քաղաքացիներին տալիս է ունեւոր ու կուլտուրական կյանքի բոլոր հնարավորութիւնները»¹:

Դրա մեջ է մեր Սահմանադրութեան, վորպէս սոցիալիստական հասարակութեան Սահմանադրութեան, համաշխարհային նշանակութիւնը, դրա մեջ է նաեւ ԽՍՀՄ-ի քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու պարտականութիւնների բաժնի համաշխարհային նշանակութիւնը:

Անցյալում յեղե՞լ են, արդո՞ք, իրավունքի ուրիշ դեկլարացիաներ, վորոնք մտել են պատմութեան մեջ և իրենց դարաշրջանի համար ունեցել են վորոշ նշանակութիւն: Այո՛, այդպիսի դեկլարացիաներ յեղել են, և վոչ թէ մեկը, այլ մի քանիսը:

Վերցնենք Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների անկախութեան դեկլարացիան, վորն ընդունվել է 1776 թվի հուլիսի 4-ին: Այդ յեղել է սրանից 160 տարի առաջ: Ահա թէ ինչ էյին դրում ամերիկացիները, յերբ նրանք կադմակերպեցին իրենց պետութիւնը, հաղթանակ տանելով քաղաքացիական պատերազմում, իրենց անկախութեան համար մղվող կռիւմ:

«Մենք ակնհայտ ենք համարում հետեյալ ճշմարտութիւնները,—վոր բոլոր մարդիկ հավասար են ստեղծված, վոր նրանք իրենց արարչի կողմից ոժտված են մի քանի անկապտելի իրա-

վունքներով, վորոնց թվում են կյանքը, ազատութիւնը և յերջանկութեան ձգտումը, վոր այդ իրավունքների ապահովման համար մարդկանց մեջ կառավարութիւններ են հաստատվում, վորոնց արդար իշխանութիւնը ըղխում է կառավարողների համաձայնութիւնից, վոր յերբ կառավարման վորեւէ ձև կորստարեր է դառնում այդ նպատակի համար, ապա ժողովուրդն իրավունք ունի փոխելու կամ վոչնչացնելու այն և նոր կառավարութիւն հաստատելու, այն հիմնելով այնպիսի սկզբունքների վրա և նրա իշխանութիւնը կադմակերպելով այնպիսի ձևով, վորոնք նա կհամարի ամենից ավելի պիտանի՝ իր անկախութեան և յերջանկութեան իրականացման համար: Խոհեմութիւնն, իհարկէ, թելադրում է, վորպէսզի վաղուց ի վեր հաստատված կառավարութիւնները չփոփոխվեն դատարկ և անցողիկ պատճառներով, և դրան համաձայն, ամբողջ փորձը ցույց է տալիս, վոր մարդկութիւնն ավելի տրամադիր է համբերելու, քանի չարիքը հանդուրժելի չէ, քան վերականգնելու իր իրավունքները, վոչնչացնելով այն կարգերը, վորոնց նա վարժված է: Սակայն յերբ չարարկութիւնների և բռնութիւնների յերկար շարքը, անփոփոխ կերպով հետապնդելով միևնույն նպատակը, դրսևորում է մարդկանց բացարձակ բռնապետութեան յենթարկելու մտադրութիւն, ապա նրանց իրավունքը, նրանց պարտքն է՝ տապալել այդպիսի կառավարութիւնը և նոր պահապաններ կարգել իրենց ապագա անկախութեան համար»¹:

Ի՞նչ է ասում այս դեկլարացիան:

Այն, վոր բոլոր մարդիկ հավասար են ստեղծված, վոր նրանք իրենց «արարչի» (այսինքն աստծու) կողմից ոժտված են կյանքի, ազատութեան և յերջանկութեան ձգտելու անկապտելի իրավունքներով, վոր կառավարութիւնը պետք է արգարամիտ լինի, վոր անարդար, բռնապետական կառավարութիւնը պետք է տապալվի: Ահա բոլորը:

Այսպիսի դեկլարացիան չէր կարող յուրաքանչյուր աշխատավորի համար ապահովել կյանք, ազատութիւն և յերջանկութեան ձգտում, վորոնք նրա «անկապտելի» իրավունքներն են:

Քանի անտեսական անհավասարութիւն դոյութիւն ունի, քանի կապիտալիստական սեփականութիւն կա, քանի կա արտա-

1 «Խորթուական յերկիրների սահմանադրութիւնները», հ. I, եջ 15, СОПЭКН, 1935 թ.:

1 Ստալին. Զեկուցում ԽՍՀ Միութեան Սահմանադրութեան նախագծի մասին Խորհուրդների VIII համամիութենական Արտակարգ համագումարում:

դրութեան միջոցներն մասնավոր սեփականութիւն, քանի վոմանք ամեն բան ունեն, իսկ մյուսներն իրենց աշխատող ձեռքերից բացի վոչինչ չունեն—այդ ապահովութիւնն է:

«Բուրժուական սահմանադրութիւնները սովորաբար սահմանափակվում են քաղաքացիների ձևական իրավունքներին՝ Ֆիքսացիայով, չհոգալով այդ իրավունքների կենսադրոման պայմանների մասին, դրանց կենսադրոման հնարավորութեան մասին, դրանց կենսադրոման միջոցների մասին»¹:

Հաղթանակած սոցիալիզմի ստալինյան Սահմանադրութիւնը

«... չի սահմանափակվում քաղաքացիների ձևական իրավունքների Ֆիքսացիայով, այլ ծանրութեան կենտրոն է դարձնում այդ իրավունքներն ապահովելու հարցը, այդ իրավունքների իրականացումն ապահովելու միջոցների հարցը»¹:

ԱՄՆ-ի անկախութեան դեկլարացիայի մեջ մենք գտնում ենք նույնիսկ ցուցում, վոր այդ իրավունքներից ոգտվելը կարող է դադարեցվել, յեթե այդ պահանջի հանրային անվտանգութիւնը, խռովութեան կամ ապստամբութեան դեպքում:

Սակայն ո՞վ պիտի դադարեցնի դեկլարացիայի մեջ մատնանշված իրավունքներից ոգտվելը:

Մասնավոր սեփականութեան և չահագործման սկզբունքներով կառուցված բուրժուական հասարակութեան կառավարութիւնը:

Եւ ի՞նչ մնաց այդ իրավունքներից, վորոնք, ինչպես ասված է դեկլարացիայի մեջ, «տեք աստվածն ինքն է պարզեւել»:

Վոչինչ:

Այդ դեկլարացիան այդպիսով յեղել ու մնում է իրավունքների սոսկական հռչակում, առանց դրանց ունալ ապահովման:

Ահա ձեզ անցյալի դեկլարացիաների որինակներից մեկը: Վոմանք դեկլարացիաներ եյին դրում, մյուսները հավատում եյին դրանց և չեյին մտահոգվում այն բանով, թե արդյոք այդ դեկլարացիաները քաղաքացիների իրավունքների իրական ապահովութիւն հանդիտանում են, թե վոչ:

Վերցնենք «Մարդու և քաղաքացու իրավունքների դեկլարացիան», վորը հռչակված է Ֆրանսական բուրժուական հեղափո-

¹ Ստալին. Ձեկուցում ԽՍՀ Միութեան Սահմանադրութեան նախագծի մասին Խորհուրդների VIII համաթիութենական Արտակարգ համագումարում:

խութեան Ժամանակ 1789 թվին: Ահա թե ինչ է ասում այդ դեկլարացիան.

«1) Մարդիկ ծնվում և մնում են ազատ ու հավասար իրավունքներով: Հասարակական տարբերութիւնները կարող են հիմնվել միայն ընդհանուր ոգուտի վրա:

2) Ամեն մի քաղաքական միութեան նպատակն է պահպանել մարդու բնական և անոտարելի իրավունքները: Այդ իրավունքների եյութիւնն են կազմում ազատութիւնը, սեփականութիւնը, անվտանգութիւնը և ընդդիմադրութիւն կեղեքմանը...

4) Ազատութիւնն ամեն բան անելու իրավունքն է, վորը վնաս չի հասցնում ուրիշին, այսպիսով, յուրաքանչյուր մարդու կողմից իր բնական իրավունքների վայելումը սահման չունի, բացի այն իրավունքներից, վորոնք հասարակութեան այլ անդամների համար ապահովում են նույն իրավունքների վայելումը: Այդ սահմանները կարող են վորոշվել միայն որենքով»:

Այսպես, ուրեմն, ազատութիւն և մասնավոր սեփականութիւն: Այդ բոլորն անկապտելի իրավունքներ են:

Իսկ մենք դիտենք, թե ինչ բան է մասնավոր սեփականութիւնը և դործնականում այն ինչի յե հանդեցնում:

Դեկլարացիան այնուհետեւ ասում է.

«Վոչ վոք չի կարող մեղադրվել, ձերբակալվել կամ բանտարկվել այլ կերպ, քան այն դեպքերում, վորոնք վորոշված են որենքով, և այն ձևերով, վորոնք հրամանադրված են այդ որենքում...»

Վոչ վոք չպիտի անհանգստացվի իր, նույնիսկ կրոնական, կարծիքների համար, միայն թե դրանց դրսևորումը չխախտի որենքով սահմանված հասարակական կարգ ու կանոնը:

Մտքերի ու կարծիքների ազատ հաղորդումը մարդու ամենանախադին իրավունքներից մեկն է,—յուրաքանչյուր քաղաքացի կարող է, հետեաք, ազատ խոսել, գրել, տպագրել—պայմանով, վոր պատասխանատու լինի այդ ազատութեան չարակումների համար՝ որենքով վորոշված դեպքերում»:

Այսպես, ուրեմն, մի կողմից՝ բոլոր մարդիկ հավասար են, բոլոր մարդիկ ազատ են, իսկ մյուս կողմից այդ ազատ մարդիկ կարող են ազատ դործել միայն որենքով դժված սահմաններում: Իսկ որենքներն ո՞վ է սահմանում: Ի՞նչ բան է որենքը: Լենինն ասում է.

«Այն դասակարգերի կամքի արտահայտութիւնը, վորոնք հաղթել են և իրենց ձեռքում են պահում պետական իշխանութիւնը»¹:

Մարքսը սովորեցնում էր, վոր նախընթաց հասարակութեան ամբողջ պատմութիւնը, սկսած այն ժամանակից, յերբ հասարակութիւնը տրոհվել է հակադիր դասակարգերի, յեղել է դասակարգերի կռիւի պատմութիւն: Հետեւաբար, յեթե իշխանութեան դուրս կանգնած է շահագործող դասակարգը, ապա որեւոր կլինի շահագործող դասակարգի կամքի արտահայտութիւնը: Իսկ յեթե այդ այդպես է, ապա իրավունքների բուրժուական դեկլարացիան ըստ ելութեան ապահովում է միայն բուրժուազիայի, վորպես իշխանութեան դուրս կանգնած շահագործող դասակարգի, կամքի իրականացումը: Զուր չէ, վոր այդ դեկլարացիան, ի թիւս հիմնական իրավունքների, ամբապնդել է մասնավոր սեփականութեան իրավունքը, այսինքն մարդու կողմից մարդուն շահագործելու և ճնշելու իրավունքը:

Այդ դեկլարացիան եւ աշխատավորութեան համար մնաց վորպես գաղափար հնչում, իրավունքների ծոսկական հռչակում:

Մի հայացք եւ գրեց 1793 թվի սահմանադրութեան իրավունքների դեկլարացիայի վրա, վորը յերեւելից յեղած բուրժուական դեկլարացիաներից ամենից ավելի արմատական, ամենից ավելի դեմոկրատական է: Նա առաջ յեկավ այն մոմենտին, յերբ Ֆրանսիայում իշխանութեան դուրս կանգնել էին ամենից ավելի արմատական, հեղափոխական բուրժուական շերտերը: Այդ դեկլարացիայի մեջ ասվում էր.

«Կառավարութիւնը սահմանված է, վորպեսզի մարդու համար ապահովի նրան պատկանող բնական և անկասկածելի իրավունքների վայելումը:

Այդ իրավունքներն են—հաւասարութիւն, ազատութիւն, անվտանգութիւն, սեփականութիւն»:

Այսպիսով, յերեւելից դոյութիւն ունեցած բուրժուական սահմանադրութիւններից ամենամարմատականը գտնում էր, վոր մասնավոր սեփականութիւնը, այդ թիւում արտադրութեան միջոցների մասնավոր սեփականութիւնը, մարդու սրբազան իրավունքն է:

7-րդ հոգիւածում գրված էր.

«Ձեն կարող արգելել վո՛չ իրենց մտքերն ու կարծիքներն արտահայտելու իրավունքը, լինի այդ մամուլի միջոցով կամ այլ կերպ, վո՛չ խաղաղ ժողովների իրավունքը, վո՛չ եւ պաշտամունքների ազատ կատարումը: Այդ իրավունքների հռչակման անհրաժեշտութիւնը բոլորում է բոնապարտութեան առկայութիւնից և նրա մասին յեղած թարմ հիշողութիւնից»:

Սահմանադրութիւնը, այսպիսով, սահմանում էր մամուլի, խոսքի ու ժողովների, կարծես թէ վո՛չնչով չսահմանափակված, ազատութիւն:

Իսկ այդ դեկլարացիայի 35-րդ հոգիւածը բացի դրանից ասում էր.

«Յերբ կառավարութիւնը խախտում է ժողովրդի իրավունքները, ժողովրդի յուրաքանչյուր հատվածի համար անստամբութիւնը կազմում է իրավունքներից ամենաարագանը և պարտականութիւններից՝ ամենամահաբաժնեւորը»:

Սակայն դասակարգային կռիւի հետագա զարգացումը շատ շուտով ցույց տվեց, վոր դեկլարացիան այլ բան է, իսկ ուրիշ կյանքը և դասակարգային կռիւի շահերը—այլ:

1793 թվի սահմանադրութիւնը յերեւելից չկիրառվեց կյանքում և, այդպիսով, նույնպես մնաց չիրականացված դեկլարացիա:

Մենք այս որինակները բերում ենք նրա համար, վորպեսզի ցույց տանք, վոր իրավունքների դեկլարացիաներն անխուսափելիորեն դատապարտված էին դառնալու դատարկ թղթի կտոր և հռչակված, բայց վո՛չնչով չապահովված իրավունքներ: Վորովհետեւ դասակարգային հասարակութեան մեջ հավասարութիւնը հռչակելը դեռ բավական չէ նրա համար, վորպեսզի մարդիկ իրօք ազատ լինեն: Կյանքը ցույց տվեց, վոր հարցի լուծումը վո՛չ թէ հավասարութեան և ազատութեան իրավունքների հռչակումն է, այլ դասակարգերի վո՛չնչացումը, աշխատավորութեան համար այդ հավասարութեան ու ազատութեան հետագա նյութական ու իրական ապահովումը: Կյանքը ցույց տվեց, վոր քանի դոյութիւն ունեն դասակարգերը, քանի դոյութիւն ունի մարդու շահագործումը մարդու կողմից, այնքան ժամանակ հավասարութեան և ազատութեան մասին չի կարելի խոսել:

Վորպես որինակ բերենք ևս մի դեկլարացիա, վորն ընդունվել է Ֆրանսիայում 1848 թվի հեղափոխութեան դարաշրջանում: 1848 թվի հեղափոխութեան ժամանակ Փարիզի պրոլետար-

¹ Լենին, Սոցիալ-դեմոկրատիայի ագրարային ծրագրերը ռուսական սոսալին հեղափոխութեան ժամանակ: Յերկ. հ. XI, էջ 418 (ուսերեն):

ընդամենը պահանջում էր, վորպեսզի նրա համար ապահովվեր վոչ միայն քաղաքական ազատություն, այլև աշխատանքի իրավունք, հենց այն իրավունքը, վորի մասին մենք դեռ խոսելու չենք: Այն ժամանակ բուրժուական ահա թե ինչ պատասխանեց բանվորներին.

«Ֆրանսական հանրապետության կառավարությունը պարտավորվում է բանվորի համար յերաշխավորել նրա գոյությունը պահպանելն աշխատանքով, նա պարտավորվում է աշխատանք ապահովել բոլոր քաղաքացիներին:

Նա ընդունում է բանվորների համար միություններ կազմելու իրավունքը՝ իրենց աշխատանքի որինական պտուղներից ոգտրվելու համար»:

Այսպես, ուրեմն, բուրժուական 1848 թվի փետրվարին ընդունեց, վոր պետությունը պետք է աշխատանքով ապահովի բոլոր աշխատավորներին: Իսկ իրականում բուրժուական աշխատանքի փոխարեն բանվորներին արձիճ ու մահ տվեց 1848 թվի հունիսին: Բուրժուական այսպես պատասխանեց բանվորներին՝ իրենց գոյությունը նյութապես ապահովելու վերաբերյալ արդար պահանջներին: Բանվորները աշխատանքի իրավունքը, այսինքն աշխատելու իրավունքը պահանջեցին բոլոր մյուս ազատություններից առաջ, իսկ ի պատասխան նրանք արձիճ ստացան: Սբանք են դասակարգային կռիվի դասերը: Այս ուրինակների շարքով մենք տեսնում ենք, վոր բուրժուական սահմանադրությունը, վորը հայտարարել է «Ժողովրդական իրավունքներ ու ազատություն», պաշտպանում է միայն մեկ իրավունք—մասնավոր սեփականության իրավունքը և միայն մեկ ազատություն—աշխատութի առուծախի ազատությունը, ուրիշ աշխատանքի յուրացման ազատությունը:

Աշխատանքի իրավունք յերաշխավորելու վերաբերյալ բանվորների պահանջին ճիշտ այսպիսի պատասխան տալիս են բոլոր կապիտալիստական յերկիրները մինչև այժմ, այդպիսի պատասխան կտան առաջիկայումս ել, քանի գոյություն կունենան կապիտալիստական կարգերը:

Վերցնենք «Աշխատանքի խարտիան», վորն իտալական Փաշիստական կառավարությունն ընդունել է 1927 թվի ապրիլի 21-ին: Աշխատանքի իրավունքի մասին նա այսպես է խոսում.

«Աշխատանքը նրա բոլոր ձևերով—ինտելեկտուալ, տեխնիկական և ֆիզիկական—հանդիսանում է սոցիալական պարտք:

Հենց դրա համար ել նա վայելում է պետության պաշտպանությունը: Ամբողջ արտադրությունն ազգային տեսակետից ներկայացնում է միասնական ամբողջություն և նպատակ ունի ապահովել արտադրողների բարեկեցությունը և ազգային հզորությունը»¹:

Այլ խոսքերով՝ նա ասում է,—բանվոր, դու պարտավոր ես աշխատել, յերբ աշխատանք կա, յերբ գործատերն աշխատանք է տալիս քեզ: Սակայն խարտիայի մեջ չի ասված, թե պետությունը պարտավոր է աշխատանք տալ, յերբ գործատերն այն չի տալիս: Այդ չի գրված և չի կարող գրել վո՛չ մի բուրժուական կառավարություն, վո՛չ մի կապիտալիստական պետություն:

Ահա թե ինչու Մարքսը, Ենգելսը, Լենինը, Ստալինը միշտ ել բուրժուական սահմանադրությունները համարել են անհետևողական, կիսատ, խաբեյություն ու կեղծավորություն: Ահա՛ թե Լենինն ինչպես է բնութագրել բոլոր բուրժուական դեկլարացիաների նշանակությունը.

«Ինչ ձևերի տակ ել թաղնվի հանրապետությունը, թող վոր այդ լինի ամենադեմոկրատական հանրապետությունը, յայց յեթե նա բուրժուական է, յեթե նրա մեջ մնացել է հողի, գործարանների և Փարբիկաների մասնավոր սեփականություն և մասնավոր կապիտալը վարձու ստրկության մեջ և պահում ամբողջ հասարակությունը, այսինքն յեթե նրա մեջ չի կատարվում այն, ինչի մասին հայտարարում է մեր կուսակցության ծրագիրը և Խորհրդային Մահմանադրությունը, ապա այդ պետությունը մեկի կողմից մյուսներին չահագործելու մեքենա յե: Յեվ այդ մեքենան մենք կվերցնենք այն դասակարգի ձեռքը, վորը պետք է տապալի կապիտալի յիշխանությունը: Մենք դեն կնետենք բոլոր հին նախապաշարումներն այն մասին, թե պետությունը ընդհանուր հավասարություն է,—այդ խաբեյություն է. քանի չահագործում կա, չի կարող հավասարություն լինել: Կավածատերը չի կարող հավասար լինել բանվորին, քաղցածը՝ կուլտին»²:

Յեվ այնուհետև.

«Հին կամ բուրժուական դեմոկրատիան հայտարարում է ազատություն և հավասարություն, հավասարություն ան-

¹ «Բուրժուական յերկիրների սահմանադրությունները», հ. I, էջ 161. **COHAPTE**, 1935 թ.:

² Լենին, Պետության մասին, Յերկ. հ. XXIV, էջ 376—377 (տեքս.):

կախ այն բանից, թե մարդը արդյոք սեփականություն ունի՞, թե վոչ, անկախ այն բանից, թե նա արդյոք կապիտալ ունի՞, թե վոչ, մասնավոր սեփականատերերին ազատություն է տալիս տնօրինելու հողը, կապիտալը, իսկ ով վոր այդ չունի, տալիս է աշխատող ձեռքերը կապիտալիստին վաճառելու ազատություն...

...Մենք և այն սոցիալիստները, վորոնք դեռևս չեն դա-վաճանել սոցիալիզմին, միշտ մերկացրել ենք բուրժուական հասարակության սուտը, խարեյությունը և կեղծավորու-թյունը, հասարակության, վորը խոսում է ազատության և հավասարության մասին, ազատության ու հավասարության թեկուղ ընտրությունների ժամանակ, յերբ իրականում կա-պիտալիստների իշխանությունը, հողի, ֆաբրիկաների և գործարանների մասնավոր սեփականությունը վո՛չ թե ազա-տություն, այլ ճնշում ու խարեյություն է սահմանում աշ-խատավորների համար ամեն և բոլոր տեսակ «դեմոկրատա-կան ու հանրապետական» կարգերում¹:

Ընկեր Ստալինն ևս մեզ սովորեցրել է.

«Կառուցվում է Ընկ. զրույցներն ընդհանուր հավասարու-թյան, «մաքուր» դեմոկրատիայի, «կատարյալ» դեմոկրա-տիայի մասին և այլն—բուրժուական քողարկումն է այն ան-տարակուսելի փաստի, վոր շահագործողների և շահագործ-վողների հավասարությունն անհնարին է»²:

Ահա թե ինչ էր սովորեցնում մեզ Լենինը, ինչ է սովորեց-նում մեզ Ստալինը, մերկացնելով բուրժուական դեկլարացիանե-րի սուտն ու կեղծիքը: Այդ է մեզ սովորեցնում նաև կոմունիս-տական կուսակցության ծրագիրը: Մեր կուսակցության ծրա-գրում մենք կարող ենք կարգալ ցայտուն եջեր, վորոնց մեջ բա-ցահայտված են կապիտալիստական կարգերի հակասությունե-րը, սուտն ու կեղծիքը, վորով քողարկվում են այդ հակասու-թյունները:

Մեր խորհրդային սահմանադրությունները, այդ թվում նաև 1936 թվի ստալինյան Սահմանադրությունը, ի տարբերություն բուրժուական սահմանադրություններից, իրենց անկյունաքար են

դարձնում իրական յերաշխիքները աշխատավորության համար՝ նրանց տրվող իրավունքներն իրականացնելու դործում:

1936 թվի Սահմանադրությունը քաղաքացիների հիմնական իրավունքների ու պարտականությունների թվարկումն ակտում է աշխատանքի իրավունքից: Այդ հիմնական իրավունքը յուրա-քանչյուր քաղաքացու համար կարող է ապահովել միայն սոցիալ-իստական յերկիրը:

Նրանից էլ մենք կսկսենք իրավունքների մեր դեկլարացիայի վերլուծությունը:

Աշխատանքի իրավունքը՝ այդ, ինչպես ասում է մեր Սահ-մանադրության 118-րդ հոդվածը, բոլոր աշխատավորների ապա-հովիված աշխատանք ստանալու իրավունքն է, նրանց աշխատանքը վարձատրելով դրա քանակի ու վորակի համապատասխան:

Յեթե ընկեր Ստալինը մատնանշել է, վոր իսկական ազատու-թյուն կա այնտեղ, վորտեղ մարդը չի դողում, վոր վաղը կարող է կորցնել աշխատանքը, բնակարանը, հացը, ապա այդ ազատու-թյունն արդեն դոյություն ունի ԽՍՀՄ-ում: ԽՍՀՄ-ում աշխա-տանքի իրավունքն ամբողջությամբ ապահովվում է ժողովրդա-կան տնտեսության սոցիալիստական կազմակերպմամբ, խորհր-դային յերկրի արտադրողական ուժերի անչեղ աճմամբ, տնտե-սական ճղնաժամերի բացակայությամբ և գործազրկության վե-րացմամբ:

«Վորպես արդյունք ԽՍՀՄ-ի ժողովրդական տնտեսու-թյան բնագավառում տեղի ունեցած այդ բոլոր փոփոխու-թյունների՝ այժմ մենք ունենք նոր, սոցիալիստական եկոնո-միկա, վորը չզիտե ճղնաժամեր ու գործազրկություն, չզի-տե աղքատություն ու քայքայում և վորը տալիս է քաղաքա-ցիներին բոլոր հնարավորություններն ունենոր ու կուլտուրա-կան կյանքի համար»¹:

Մեր հասարակությունը սոցիալիստական հասարակություն է, վորտեղ չկան շահագործող դասակարգեր, վորտեղ հասարա-կության տնտեսական հիմք հանդիսանում է գործիքների և ար-տադրության միջոցների սոցիալիստական սեփականությունը, վորտեղ հասարակության ամբողջ զարգացումը ուղղվում է ստանում ու զարգանում է միասնական պլանով, հոգուտ ամբողջ հասարակության:

¹ Լենին. Խորհուրդների համառուտական VII համագումար: Ֆեդրալի-ման խոսքը համագումարը փակելիս: Յերկ. հ. XXIV, էջ 626 (տուն.):

² Ստալին. Լենինի մի հարցերը, էջ 43 (Հայկուսհրատ):

¹ Ստալին. Ձեկուցում ԽՍՀ Միության Սահմանադրության նախագծի մա-սին Խորհուրդների VIII համամիութենական Արտակարգ համագումարում:

3986-84

Սոցիալիստական հասարակության մեջ, ասում եր ընկեր Ստալինը,

«Մնաց բանվոր դասակարգը,

Մնաց դյուղագիւղացիների դասակարգը,

Մնաց ինտելիգենցիան»:

Սակայն «ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգը—այդ՝ մի բոլորովին նոր, չահագործումից ազատագրված բանվոր դասակարգ է, վորի նմանը մարդկության պատմութիւնը դեռ չի լիմացել»:

Այնուհետեւ ընկեր Ստալինն ասում է.—«Մեր խորհրդային դյուղագիւղացիութիւնն իր ճնշող մեծամասնութեամբ կոլտնտեսային դյուղացիութիւն է» և «Մեր խորհրդային ինտելիգենցիան—այդ՝ միանգամայն նոր ինտելիգենցիա յե, վորը բոլոր արմատներով կապված է բանվոր դասակարգի ու դյուղացիութեան հետ»¹:

Այս բոլոր նախադրյալներն ապահովում են կոմունիզմի բարձրագոյն փուլը՝ «Յուրաքանչյուրից՝ ըստ ընդունակութիւնների, յուրաքանչյուրին՝ ըստ պահանջների» սկզբունքը կենսագործելու հնարավորութիւնը վոչ հեռու ապագայում:

Ենդեյան իր ժամանակին Անգլիայի բանվոր դասակարգի դրութեան մասին այսպես է գրել.

«... սրտեւորը, վորը բացարձակապես վոչինչ չունի, բացի իր ձեռքերից, վորն այսօր ուտում է այն, ինչ նա վաստակել էր յերեկ, վորը կախումն ունի ամեն տեսակ պատահականութիւններից, գրկված է ամեն տեսակ ապահովութիւնից, թե նա միշտ իվիճակի կլինի միջոցներ հայթայթելու իր ամենաանհրաժեշտ պահանջները բավարարելու համար,—վորովհետեւ ամեն մի ճղնաժամ, վարպետի ափն մի քմահաճույք կարող է նրան զրկել մի կտոր հացից,—այդ սրտեւորը գտնվում է ամենավրդովեցուցիչ, ամենաանմարդավայել դրութեան մեջ, վորպիսին միայն կարելի յե պատկերացնել: Ստրուկի դոյութիւնն ապահովված է նրա տիրոջ անձնական ոգւետով. ճորտը, գոնե, մի կտոր հոգ ունի, վորով նա ապրում է. նրանք յերկուսն ել ապահովված են, առնվազն, սովամահութիւնից. իսկ սրտեւորը թողնված է բացառապես իր բախտին և միևնույն ժամանակ իվիճակի չե իր ուժերի այնպիսի գործադրութիւն դրոտելու, վորպեսզի կարողանա հույս դնել այդ ուժերի վրա...

Նա կուտակելու հարկ չունի. ամենաշատը, վոր նա կարող է—այդ այն է, վոր նա կարող է կուտակել մի քանի շաբաթ ապրելու համար: Սակայն յերբ նա զրկվում է վաստակից, բանը այլևս մի քանի շաբաթների չի հանդում: Նա իվիճակի չե յերկար ժամանակվա համար սեփականութիւն ձարել, իսկ յեթե նրան այդ հաջողի, նա կդադարի բանվոր լինելուց, և մեկ ուրիշը կրունի նրա տեղը»:

Ենդեյան այսպես է բնութագրում բանվորի դրութիւնը կապիտալիզմի որով: Այստեղից պարզ է և այն, թե բանվորներն ինչ վերաբերմունք ունեյին դեպի աշխատանքը՝ կապիտալիստական հասարակութեան պայմաններում:

ԽՍՀՄ-ի հասարակական կարգերի բուն եյութեան մեջ դրված նախադրյալները միանգամայն այլ վերաբերմունք մշակեցին դեպի աշխատանքը, վորն արտահայտվեց սոցիալիստական մրցութեան և հարվածայնութեան լայն ալիքով, նրա բարձրագոյն ետապը հանդիսացող ստախանովյան շարժումով, վորն ընդգրկեց Խորհրդային Միութեան հսկայական մասսաներին:

Հիշեցե՛ք ընկեր Ստալինի կլասիկ ձեւերգումը 1930 թվականին մեր աշխատանքի և այն նշանակութեան մասին, վոր ունի սոցիալիստական մրցութիւնը մեզ մոտ.

«Այժմ արդեն կասկած չի կարող լինել, վոր մեր չինարարութեան ամենակարեւոր փաստերից մեկը, յեթե վոչ ամենակարեւոր փաստը, տվյալ մոմէնտում Փարբիկաների ու գործարանների սոցիալիստական մրցութիւնն է, հարյուր հազարավոր բանվորների մրցականը մրցութեան մեջ ձեռք բերված արդիւնքների մասին, հարվածայնութեան լայն զարդացումը: Միայն կույրերը չեն տեսնում, վոր մասսաների հոգեբանութեան և դեպի աշխատանքն ունեցած նրանց վերաբերմունքի մեջ տեղի յե ունեցել հսկայական բեկում, վորն արմատապես փոխել է մեր գործարանների ու Փարբիկաների դեմքը...

Մրցութեան մեջ ամենազարմանալին այն է, վոր նա աշխատանքի նկատմամբ մարդկանց ունեցած հայացքների մեջ արմատական հեղաշրջում է առաջացնում, վորովհետեւ նա աշխատանքն ամոթալի ու ծանր լծից, վորպիսին նա համարվում էր առաջնորդում՝ դարձնում է պատվի գործ, փառքի

¹ Ստալին. Ձեկուցում ԽՍՀ Միութեան Սահմանադրութեան նախագծի մասին Խորհուրդների VII համաժողովենական Արտակարգ համաժողովում:

¹ Ենգելս. Բանվոր դասակարգի դրութիւնն Անգլիայում, Մարքս և Ենգելս. հ. III, էջ 408 (ուսու.):

գործ, արխության ու հերոսության գործ: Կապիտալիստական յերկիրներում չկա և չի կարող լինել նման վե՛ջ մի բան: Այնտեղ, նրանց մոտ, կապիտալիստների մոտ, ամենաբազմալի գործը, վորը հասարակական հավանությանն է արժանանում,—ուենտա ուեննալը, տոկոսներով ապրելը, աշխատանքից ազատ լինելն է, աշխատանք, վորն արհամարհելի գրադմունք է համարվում: Մեղանում, ԽՍՀՄ-ում, ընդհակառակը, ամենաբազմալի գործը, վորը հասարակական հավանությանն է արժանանում, դառնում է աշխատանքի հերոս լինելու հնարավորությունը, հարվածաշնության հերոս լինելու հնարավորությունը, մի հերոս, վորը միլիոնավոր աշխատավորության մեջ շրջապատված է մեծարանքի լուսապսակով»¹:

Ստալինականների Համամիութենական առաջին խորհրդի ղեկավարությանը (1935 թվի նոյեմբերի 17-ին) ունեցած իր յեղութեամբ ընկեր Ստալինը մատնանչեց, վոր ստալինական շարժումը «իրենից ներկայացնում է աշխատանքի այն բարձր արտագրողականության նմուշը, վորը կարող է տալ միայն սոցիալիզմը», վոր «նա մի ամբողջ շարք դեպքերում դերադանցում է առաջավոր կապիտալիստական յերկիրների աշխատանքի արտագրողականությունից և, այդպիսով, բաց է անում մեր յերկրում սոցիալիզմի հետագա ամրապնդման գործնական հնարավորությունը» և «սոցիալիզմից կոմունիզմին անցնելու պայմաններ է պատրաստում»:

Ահա՛ թե մեզ մոտ, ԽՍՀՄ-ում, սոցիալիստական հասարակության մեջ, ինչպիսի բարձր աստիճանի յե հասցրած աշխատանքի նշանակությունը և ահա՛ թե ինչու սոցիալիստական հասարակության ազատ աշխատողները դրսևորում են այն առանձնահատուկ, նոր վերաբերմունքը դեպի աշխատանքը, վորը Լենինն անվանում էր կոմունիստական վերաբերմունք: Ահա թե ինչու Սահմանադրության 118-րդ հոդվածը, վորը խոսում է աշխատանքի իրավունքի մասին, բացառիկ նշանակություն է ստանում:

Վորպեսպի բանվորները, գյուղացիները և նրանց հետ կապված աշխատավորական ինտելիգենցիան մեր Միության մեջ կա-

րողանային ոեալ կերպով և իրոք լինել նոր հասարակության այն աշխատավորները, վորոնց մասին խոսում էր ընկեր Ստալինը, մեր Սահմանադրությամբ աշխատավորներին տրված է նաև հանգստի իրավունք և կրթության իրավունք: Այդ յերկու հոգոր լծակները—հանգստի իրավունքը և կրթության իրավունքը—յուրաքանչյուր աշխատավորի հնարավորություն են տալիս այնքան բարձրացնելու իր ընդհանուր կուլտուրական և քաղաքական մակարդակը, վոր մոտեցվի այն մոմենտը, յերբ կանհատանա ֆիզիկական և մտավոր աշխատանքի միջև յեղած հակադրությունը, յերբ կկատարվի անցումը դեպի կոմունիստական հասարակության բարձրագույն փուլը:

Հանգստի իրավունքն իրականություն դարձավ միայն մեր յերկրում, այն ժամանակ, յերբ կապիտալի յերկիրներում նա համատարած ծաղր ու կեղծիք է: Իտալական ֆաշիստական սահմանադրության մեջ (15-րդ հոդված) գրված է, վոր աշխատողը մի շարաթվա արձակուրդի իրավունք ունի: Սակայն իրականում ստացվում է հետևյալը,—տրվում է մի շարաթվա արձակուրդի իրավունք, սակայն կոլեկտիվ պայմանագիրն այդ իրավունքը վորոշում է ձեռնարկության տեխնիկական պահանջների սահմաններում, իսկ պահանջները վորոշում են կապիտալիստները. արդյունքը լինում է այն, վոր բանվորների իրավունքը հաճախ ֆիկտիվ է:

Հանգստի իրավունքը ոեալ իրավունք է միայն այն ժամանակ, յերբ զուգորդվում է աշխատանքի իրավունքի հետ. առանց այդ զուգորդության նա միայն խաբեյություն է, վորովհետև կապիտալիստական հարաբերություններն այդ իրավունքը կախման մեջ են գնում կապիտալից: Ընդհակառակն, մեր սահմանադրությունը ոեալ կերպով ամրապնդում է այդ իրավունքը: Նրա մեջ մենք կարդում ենք.

«Հանգստի իրավունքն ապահովվում է բանվորների ճշնշող մեծամասնության համար այն բանով, վոր աշխատանքային ուրը կրճատվում—հասցվում է 7 ժամի, բանվորների ու ծառայողների համար սահմանվում է տարեկան արձակուրդ, վորի ընթացքում պահպանվում է նրանց աշխատավարձը, աշխատավորներին սպասարկելու համար տրամադրվում է սանատորիանների, հանգստյան տների, ախումբների լայն ցանց» (119-րդ հոդված):

Մեզ մոտ այժմ որենք բանվորության մեծամասնության

¹ Ստալին, Կենտրոնական կոմիտեյի քաղաքական հաշվետվությունը Համ. Կ(Բ)Կ XVI համագումարին, «Լենինիզմի հարցերը», էջ 490—491, (Հայկուսհրատ, 1935 թ.):

Համար ապահովում է Դ-ժամյա աշխատանքային ուր, որենքն արձակուրդ է ապահովում՝ աշխատավարձի սրահսլանմամբ—այս բոլորն իրականութուն է, վորը սահմանել ու նվաճել է պրոլետարական հեղափոխութունը:

Աշխատանքի իրավունքը, հանդստի իրավունքը և կրթության իրավունքը նպաստում են բանվորի կուլտուրական դարգացմանը և նրան դարձնում են սոցիալիստական հասարակության գլխա-կից կառուցող:

Սրան վերաբերում է նաև 120-րդ հոդվածով յերաշխափոր-ված՝ ծերության, ինչպես նաև հիվանդության և աշխատունա-կությունը կորցնելու դեպքում նյութական ապահովման իրա-վունքը: Ինչո՞վ կարող է այս իրավունքն իրապես ապահովվել: Մեզ մոտ այս իրավունքն ապահովվում է պետության հաշվին բանվորների և ծառայողների սոցիալական ապահովման լայն դարգացումով, ձրի բուժօգնությամբ, կուրորտները լայն ցան-ցըն աշխատավորների ոգտադործմանը տրամադրելով:

Անցնենք կրթության իրավունքին: Աշխատավորության կըր-թության իրավունքի մասին շատ են գրել մարքսիզմի հիմնադիր-ները: Մարքսի մոտ ցուցում կա, վորը նա արել է գեո 1845 թվին, թե ինչպես պետք է ապահովել ընդհանուր ուսուցումը: Դեո այն ժամանակ Մարքսը դնում էր ընդհանուր ուսուցում մտցնելու անհրաժեշտության հարցը:

Լենինը «Աշխատանքի ադատադրություն» խմբի ծրագրի նա-խագծի վերլուծության մեջ առաջադրում է ընդհանուր, ձրի և պարտադիր կրթության պահանջը:

Մեր կուսակցության ծրագրի մեջ գրված է յերկու սեռերի անձերի համար ընդհանուր քաղաքական և տեխնիկական ձրի ու-սուցում մտցնելու պահանջը:

Կար ժամանակ, յերբ մենք միայն դնում էինք այդ խնդի-րը, իսկ այժմ Սահմանադրությունը գրի յե առել այն, ինչ մենք ունենք: 121-րդ հոդվածն ասում է.

«ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիներն ունեն կրթության իրավունք: Այդ իրավունքն ապահովվում է ընդհանուր—պարտադիր տարրական կրթությամբ, ձրի կրթությամբ՝ ներառյալ բարձրագույն կրթությունը, բարձրագույն դպրոցում սո-վթագների ճնշող մեծամասնությանը տրվող պետական թո-շակների սխտեմով, դպրոցներում մայրենի լեզվով ուսու-ցանելով, գործարաններում, խորհատեսություններում, մե-

քենատրակտորային կայաններում ու կոլտեսեսություննե-րում աշխատավորների համար ձրի արտադրական, տեխնի-կական ու ագրոնոմիական ուսուցում կազմակերպելով»:

Յեվ իսկապես, ԽՍՀՄ-ում կրթության բոլոր աստիճանների ձրի լինելը փաստ է դարձել: Պետական թոշակների սխտեմը, բարձրագույն դպրոցում սովորողների ճնշող մեծամասնության համար, լայնորեն տարածված է: Դպրոցներում մայրենի լեզվով սովորեցնելը համատարած է դարձել: Գործարաններում, խորհ-ատեսեսություններում, մեքենատրակտորային կայաններում և կոլտեսեսություններում աշխատավորության արտադրական, տեխնիկական և ագրոնոմիկական ձրի ուսուցման կազմակերպու-մը վիթխարի չափեր է ընդունել:

ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմի դեկտեմբերյան (1935 թվի) պլենումը տեխնիկական ուսուցման հարցի վերաբերյալ վորոշում ընդու-նեց այն մասին, վորպեսզի «սխտեմատիկաբար ընդլայնվի տեխ-նիկական միխիմովի պարտադիր ուսուցման յենթակա բանվոր-ների ու բանվորուհիների շրջանը» և «տեխնիկական միխիմովի ուսուցումը ընդհանուր ու պարտադիր դարձվի բոլոր բանվորների և բանվորուհիների համար, այդ կարևորագույն գործը յենթար-կելով բանվոր դասակարգի կուլտուր-տեխնիկական մակարդակը ինժեներա—տեխնիկական աշխատանքի աշխատողների մակարդա-կին բարձրացնելու խնդրին»:

Այդ վորոշման հիման վրա յուրաքանչյուր գերատեսու-թյան կոնկրետ առաջադրանք տրվեց՝ 1936 և 1937 թվերի ըն-թացքում տեխնիկական ուսուցմամբ ընդգրկել բանվոր դասա-կարգի լայն շերտեր և տեխմիխիմովի բովանդակությունը վե-րանայել՝ համապատասխան ստիսանովյան շարժման առաջ-քաշած նոր հնարավորություններին:

Միայն ԽՍՀՄ-ում, հաղթանակած սոցիալիզմի յերկրում, հնարավոր է այնպիսի համաշխարհային—պատմական նշանակու-թյուն ունեցող խնդրի դրումը, վորը տանում է դեպի այն, վոր յուրաքանչյուր բանվորի գիտելիքները ինժեներա—տեխնիկական աշխատանքի աշխատողների գիտելիքների մակարդակին հասց-վեն:

Ահա թե ինչու կրթության իրավունքի վերաբերյալ 121-րդ հոդվածը այնքան կարևոր է սոցիալիստական հասարակության աշխատավորների համար:

Սակայն սոցիալիստական հասարակության աշխատավորնե-

բը—բանվորները, գյուղացիները, ինտելիգենցիան—միաստանա-
նակ հանդիսանում են նաև նոր հասարակութայն, նոր կարգերի
ակտիվ կողմը և պետական կյանքի ակտիվ մասնակիցներ։
Դրա համար ել քաղաքացու հիմնական իրավունքներին վերա-
բերող X գլուխը վերջում է նրանց իրավունքները վերադա-
տակամ կյանքի ակտիվ մասնակիցներին։

Բացի վերևում մեր կողմից թվարկված իրավունքներից,
ԽՍՀՄ-ի ստալինյան Սահմանադրությունը սահմանում է ևս
յերկու հիմնական սկզբունքներ, վերջինս բնութագրում են մեր
խորհրդային կարգերը—այդ, առաջին, կանոնի իրավահավասար-
ությունն է, յերկրորդ, ԽՍՀՄ-ում յեղած բոլոր ազգություն-
ների իրավահավասարությունը։

Կանոնի իրավահավասարությունը և ազգությունների իրա-
վահավասարությունը կարևորագույն պայմաններ են հանդիսա-
նում, վերաբերել հնարավոր լինի իրականացնել և կենսադործել
աշխատավորության իրական հավասարությունը։

Ահա թե ինչ էր ստում Լենինը կանոնի իրավահավասարու-
թյան մասին.

«...մարդկային ցեղի կանոնի կեսը կապիտալիզմի
որով կրկնակի ճնշված է։ Բանվորուհին ու գեղջիկուհին
ճնշված են կապիտալիզմի կողմից և դրանից բացի՝ նրանք
բուրժուական հանրապետություններից նույնիսկ ամենադե-
մոկրատականների մեջ մնում են, նախ, վոչ-լիբրալ,
քանի վոր որենք նրանց տղամարդու հետ հավասարություն
չի տալիս, յերկրորդ,—և այս դիսավորն է—նրանք մնում են
«տնային ստրկության մեջ», «տնային ստրկուհիներ», ճնշ-
ված լինելով խոհանոցի և առհասարակ տնային-ընտանեկան
միայնակ տնտեսության ամենամանր, ամենասե, ամենա-
ծանր, մարդուն ամենից ավելի բթացնող աշխատանքով։

Բոլշևիկյան, խորհրդային հեղափոխությունը կանոնի
ճնշման ու անհավասարության արմատներն այնպես խորն է
կտրում, ինչպես չի հանդգնել կտրելու և վոչ մի կուռակ-
ցություն, և վոչ մի հեղափոխություն աշխարհում։ Մեղա-
նում, Խորհրդային Ռուսաստանում, ըստ որենքի կնոջ ու
տղամարդու անհավասարությունից հետք անգամ չի մնացել։
Առանձնապես նողկալի, ստոր, կեղծավոր անհավասարու-
թյունը ամուսնական և ընտանեկան իրավունքի ասպարե-

զում, անհավասարությունը յերեսայի վերաբերմամբ՝ խոր-
հրդային իշխանությունը լիովին վոչնչացրել է։

Այդ միայն առաջին քայլն է դեպի կնոջ ազատագրումը։
Բայց բուրժուական, թեկուզ և ամենից ավելի դեմոկրատիկ,
հանրապետություններից և վոչ մեկը չհամարձակվեց մինչև
անգամ այդ առաջին քայլն անել։ Չհամարձակվեց «սրբադան
մասնավոր սեփականություն» յերկյուղից։

Յերկրորդ ու գլխավոր քայլը հողերի, ֆարրիկաների,
գործարանների մասնավոր սեփականության վերացումն է։
Սրանով և միայն սրանով է ճանապարհ բացվում կնոջ իրա-
կատար և իրական ազատագրության համար, նրա ազատա-
գրության համար «տնային ստրկությանից», վոր իրակա-
նանալու յե մանր միայնակ տնային տնտեսությունից խոշոր
հանրայնացվածին անցնելու միջոցով¹։

Ահա՛ թե ինչու Սահմանադրության 122-րդ հոդվածն
ասում է.

«Կնոջը ԽՍՀՄ-ում տղամարդուն հավասար իրավունքներ
են տրվում տնտեսական, պետական, կուլտուրական ու հա-
սարակական-քաղաքական կյանքի բոլոր բնագավառներում։

Կանոնի այս իրավունքների իրականացման հնարավորու-
թյունն ազահովվում է կնոջը տղամարդուն հավասար
իրավունք տալով աշխատանքի, աշխատանքի վարձատրու-
թյան, հանդատի, սոցիալական ապահովագրության ու կրթ-
թության ասպարեզում, մոր ու մանկան շահերի պետական
պաշտպանություն, կնոջը հղիության ժամանակ արձակուրդ
տալով՝ պահպանելով նրա աշխատավարձը, ծննդատների,
մանկամոտերների ու մանկապարտեզների լայն ցանցով։

Այս այն է, ինչ արդեն կա, նվաճված ու իրացված է ԽՍՀ
Միությունում, վորտեղ կինն արդեն իրավահավասար է դարձել
տղամարդու հետ տնտեսական, պետական, կուլտուրական և հա-
սարակական-քաղաքական աշխատանքի բոլոր ասպարեզներում և
վորտեղ, բացի դրանից, առանձնապես պաշտպանվում են կնոջ,
վորպես մոր ու ամուսնու, շահերը։ Աբորտի արգելման, ծնունդ-
կաններին ցույց տրվող նյութական ոգնությունն ավելացնելու
և այլնի մասին վերջերս հրապարակված որենքն առաջ մղեց
մանկամոտերների և մանկապարտեզների ցանցի կազմակերպու-

¹ Լենին, «Բանվորուհիների միջազգային որը», Յերկ. հ. XXVI,
հ. 273—274 (Հայկուսհրատ)։

մը: Միլիոններով դուամարներ են բաց թողնված, ի լրացումն մանկական հիմնարկների համար այս տարի արված հատկացումները, վորպեսզի կինը կարողանա ոգտվել իր իրավունքներից: Կանայք մարդկային ցեղի կեսն են կազմում: Լենինը կոչ եր անում պայքարել այն բանի համար, վորպեսզի կանայք ակտիվորեն մասնակցեն պետական աշխատանքին: Մոսկվայի խորհրդի ընտրական ժողովներից մեկում Լենինն ասում եր.

«Մեզ պետք է, վոր բանվորուհի-կինը վո՛չ միայն որենքով, այլև կյանքում հավասար լինի տղամարդ-աշխատողի հետ: Դրա համար հարկավոր է, վորպեսզի բանվորուհի-կանայք ավելի ու ավելի շատ մասնակցություն ունենան հասարակական ձեռնարկությունների կառավարմանը և պետության կառավարմանը:

Կառավարելով՝ կանայք արադ կսովորեն և կհասնեն տղամարդկանց»¹:

Այն, ինչ վոր տեղի ունի մեզ մոտ—աշխատանքի բնագավառում, ստախանովյան շարժման բնադավառում, կանանց հանդես բերած հերոսության այս բոլոր որինակները, ամբողջ աշխարհին հայտնի մեր կին-հերոսուհիների այդ խոշոր անուններն արդեն ցույց տվին, թե վորքան շատ է առաջ դնացել մեր խորհրդային կինը, վորքան շատ բան ենք արել մենք—թեև դեռ վոչ բոլորը—վորպեսզի բոլոր կանանց բարձրացնենք այդ հերոսուհիներին, սոցիալիստական հայրենիքի հայրենասիրուհիներին մահարդակին:

Ահա թե ինչու Սահմանադրությունն այնքան մեծ ուշադրություն է հատկացնում այս խնդրին, 122-րդ հոդվածում հստակ կերպով խոսելով կանանց իրավահավասարության մասին:

Ստալինյան Սահմանադրության 123-րդ հոդվածում խոսվում է քաղաքացիների իրավահավասարության մասին, անկախ ազգությունից ու ռասայից, տնտեսական, պետական, կուլտուրական և հասարակական-քաղաքական կյանքի բոլոր ասպարեղներում:

123-րդ հոդվածն ասում է.

«ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիներին իրավահավասարությունը տնտեսական, պետական, կուլտուրական ու հասարակական-քաղաքական կյանքի բոլոր բնագավառներում, անկախ նրանց

ազգությունից ու ռասայից, անխախտ որենք է:

Իրավունքների վորեիցե ուղղակի կամ անուղղակի սահմանափակումը, կամ ընդհակառակը, ռասայական ու ազգային պատկանելությունից յեղնելով՝ քաղաքացիների համար ուղղակի կամ անուղղակի առավելություններ սահմանելը, ինչպես նաև ռասայական ու ազգային բացառիկություն կամ ատելություն ու արհամարհանքի ամեն տեսակ քարոզ—պատժվում են որենքով»:

Մեր յերկիրը ցարիզմից ժառանգություն է ստացել շատ ժողովուրդների դարավոր հետամոնացությունը: Յեվ միայն բանվոր դասակարգի զիկտատումը կարողացավ ապահովել բոլոր քաղաքացիներին իրական հավասարության հաստատումը, անկախ ազգային և ռասայական պատկանելությունից: Ահա թե ինչու դեռևս 1917 թվի նոյեմբերի 15-ին (2-ին) ընդունվեց Ռուսաստանի ժողովուրդների իրավունքների դեկլարացիան, վորը հռչակեց յուրաքանչյուր ժողովրդի ինքնորոշման իրավունքը՝ ընդհուպ մինչև անջատումը և պետական ինքնուրույն գոյությունը:

Ուրհուրդների III հաժառուսաստանյան համագումարը, 1918 թվի հունվարին, իր ընդունած «Աշխատավոր և շահագործվող ժողովրդի իրավունքների դեկլարացիայի» մեջ ամբապնդեց ազգերի՝ պետական ինքնուրույն գոյության իրավունքը և հռչակեց, վոր «Ուրհուրդային Ռուսաստանի հանրապետությունը հիմնվում է ազատ ազգերի ազատ միություն հիման վրա, վորպես խորհրդային ազգային հանրապետությունների ֆեդերացիա»:

Լենինն ասում եր.

«Բանվորական դեմոկրատիայի ազգային ծրագիրն է,— վո՛չ մի անալոյանական արտոնություն վո՛չ մի ազգի, վո՛չ մի լեզվի. ազգերի քաղաքական ինքնորոշման, այսինքն նրանց պետական անջատման հարցի լուծումը լիովին ազատ, դեմոկրատական յեղանակով. հրատարակել համապետական որենք, վորի ուժով ապրիրնի և անիրական է հայտարարվում ամեն մի միջոցառում (զեմատվային, քաղաքային, համայնական և այլն, և այլն), վորը վորեև բանով արտոնություն է տալիս ազգերից մեկին, խախտում է ազգերի իրավահավասարությունը կամ ազգային փոքրամասնության իրավունքները—և պետության յուրաքանչյուր քաղաքացին իրավունք ունի պահանջելու այդպիսի միջոցառման վերացումը, վորպես հակասահմանադրական, ու քրեական պա-

¹ Լենին. Կին-բանվորուհիներին, Յերկ. 4. XXV, էջ 40 (ռուս.):

տիժ նրան, ով այդ միջոցառումը սկսի կիրառել կյանքում»¹։

Լենինի այս խոսքերը կոնկրետացվում են Սահմանադրության 123-րդ հոդվածում, Սահմանադրություն, վորն որենքով պատ-
ժում է վորևե ուղղակի կամ անուղղակի առավելությունների
սահմանում՝ նայած ազգային պատկանելությանը, ինչպես նաև
ամեն մի ազգային բացառիկության, ատելության կամ արհա-
մարհանքի արտահայտությունը։

Այս մասին դրված է 1918 թվի Սահմանադրության մեջ,
1924 թվի Սահմանադրության մեջ և այդ մասին հատկապես խո-
սում է 1936 թվի Սահմանադրության 123-րդ հոդվածը։

Իսկ ահա Ֆաշիստական որենքի մեջ, վորն ընդունված է
ռայխստադի կողմից 1935 թվին Հիտլերի ղեկուցման առթիվ,
ասված է․

«1. Քաղաքացի հանդիսանում է միայն ղերմանական կամ
ռասայորեն ազգակցական արյուն ունեցող հպատակը։

«3. Քաղաքացին հանդիսանում է բոլոր քաղաքական իրա-
վունքների միակ կրողը՝ գոյություն ունեցող որենքների չըն-
դունելով»։

Այսպիսով, ըստ այդ որենքի վոչ արիացի-ղերմանացիները
քաղաքացիներ չեն, նրանք հպատակներ են, շահագործման
որբեկտ և սահմանափակ իրավունքներ ունեն։ Ն'լ ավելի վայրենի
ու անհեթեթ են այն որենքները, վորոնք ծանր պատժի սպառ-
նալիքով արգելում են ղերմանացիների ու հրեաների ամուսնու-
թյուն ըկամ արտամուսնական կապերը։

1933 թվի ապրիլի 7-ի որենքի մեջ ասված է․

«վոչ-արիական ծագում ունեցող աստիճանավորները յենթա-
կա յեն արձակվելու․ վորքան վոր բանը վերաբերում է պատ-
վավոր պաշտոնատար անձերի, նրանք պետք է արձակվեն դրա-
ված պաշտոնից» (§ 3)։

Ահա՛ թե Ֆաշիստներն ինչպես են որենքով ամրապնդել ռա-
սայական ազգային բացառիկությունը, ռասայական ատելու-
թյունն ու արհամարհանքը։ Այն, ինչը մեղ մոտ քրեական հան-
ցագործություն է—այնտեղ նորմա յե, որենք։ Այն, ինչը մենք
անարդանքի սյունին ենք դամում—նրանք առաջ են քաշում վոր-
պես իրենց պետական սխտեմի կառուցման սկզբունքը։

¹ Լենին.—Լիբերալները և ղեմոկրատները լեզուների հարցերում։ Ֆեբր. 4. XVI, էջ 597 (ռուս.)։

Բազմական է մեր 123-րդ հոդվածը հակադրել այդ, իմ կող-
մից մեջբերված, Ֆաշիստական որենքներին, վորպեսզի տեսնենք
այն վիթխարի անդունդը, վորը պրոլետարական ղեմոկրատիան,
սոցիալիստական կարգը բաժանում է այն դադանությունից ու
խեղահեղությունից, վորոնք թաղավորում են Ֆաշիստական պե-
տություն մեջ։ Մենք պարծենում ենք նրանով, վոր

«... մենք ունենք այժմ միանգամայն կազմավորված և
բոլոր վործություններին ղեկացած բաղադր սոցիալիստա-
կան պետություն, վորի ամբողջանը կարող եր նախանձել
ամեն մի ազգային պետություն աշխարհի ամեն մի մա-
սում»¹։

Չկա՞ն մեղ մոտ և վո՛չ մի ձևով ազգային բացառիկություն
և սահմանափակումներ։

Մեր յերկրում

«... արմատապես փոխվեց իՍՂՄ-ի ժողովուրդների
կերպարանը, անհետացավ նրանց միջից փոխադարձ ան-
վստահության զգացմունքը, դարգացավ նրանց մեջ փոխա-
դարձ բարեկամության զգացմունքը և այդպիսով կարդա-
վորվեց ժողովուրդների խակական յեղբայրական համագոր-
ծակցությունը միասնական միութենական պետության սխ-
տեմում»²։

Հսկայական նշանակություն ունի 124-րդ հոդվածը, վորը
վերաբերում է խղճի ազատությանը։ Այդ հոդվածի մեջ աս-
ված է․

«Քաղաքացիների համար խղճի ազատություն ապահո-
վելու նպատակով յեկեղեցին իՍՂՄ-ում բաժանված է պե-
տությունից և ղպրոցը՝ յեկեղեցուց։ Կրոնական պաշտա-
մունքների կատարման ազատությունը և հակահրոնական
պրոպագանդայի ազատությունը ճանաչվում է բոլոր քաղա-
քացիների համար»։

Ի՞նչ է նշանակում այս հոդվածը։

Ֆեկեղեցին միշտ ել յեղել է շահագործման ամենից հզոր
ղեկերից մեկը, լայն մասսաներին թմբեցնելու և միեռնույն ժա-
մանակ հոգևոր ու աշխարհական տերերի արտոնություններն
ամրապնդելու ամենից հզոր միջոցներից մեկը։

¹ Ստալին. Չեկուցում իՍՂ Միության Սահմանադրության նախադժի մա-
սին իրհուրդների VIII համամիութենական Արտակարգ համագումարում։

² Նույն տեղը։

Մարքան ու Ենդելսը բազմիցս դրել են յեկեղեցու դերի մասին, վորը նա խաղացել է դարերի ընթացքում: Յեղել է մի ժամանակ, յերբ բուրժուազիան, իշխանության համար պայքարելով, կոխվեց բարձրացրել հողերը տերերի արտոնությունների դեմ և խղճի ազատութիւնն է հաստատել, այսինքն յուրաքանչյուրի համար ազատութիւն՝ հալատարու այնպես, ինչպես նրան ամենից ավելի հարմար է թվում: Այդ հանդամանքը հսկայական դեր է խաղացել մարդկութեանը միջնադարյան նախապաշարմունքներից ազատագրելու համար մղվող պայքարում: Սակայն, բուրժուական կառավարութիւնը դրա հետ մեկտեղ հասկանում եր յեկեղեցու դերը և մեծ դումարներ եր հատկացնում (բացահայտ կամ թաղցրած ձևով) յեկեղեցուն, վորպես շահագործման ամրապնդման գործիքի, ոժանդակելու համար: Կապիտալիստները հիանալի կերպով դիտակցում էին, վոր այդ փողերի համար յեկեղեցին բանվորներին կներշնչէր հնազանդութիւն և հալատ դեպի կապիտալիստական սեփականութեան անսասանութիւնը:

Ընկեր Ստալինը այսպես է խոսել կրոնի նկատմամբ կոմունիստական կուսակցութեան ունեցած վերաբերմունքի մասին.

«Այդ նշանակում է արդյոք, վոր կուսակցութիւնը կրոնի նկատմամբ չեղոք է: Վո՛չ, չի նշանակում: Մենք պրոպագանդա յենք մղում ու պրոպագանդա յենք մղելու կրոնական նախապաշարմունքների դեմ: Յերկրի որենսդրութիւնն այնպես է, վոր ամեն մի քաղաքացի իրավունք ունի դալանելու ցանկացած կրոնը: Դա յուրաքանչյուրի խղճի գործն է: Հենց այս պատճառով է, վոր մենք կիրառել ենք յեկեղեցու բաժանումը պետութիւնից: Բայց, կիրառելով յեկեղեցու բաժանումը պետութիւնից ու դալանանքի ազատութիւն հռչակելով՝ մենք դրա հետ մեկտեղ յուրաքանչյուր քաղաքացու իրավունք ենք վերապահել համոզելու միջոցով, պրոպագանդայի ու ադիտացիայի միջոցով պայքարելու այս կամ այն կրոնի դեմ, ամեն մի կրոնի դեմ: Կուսակցութիւնը չի կարող չեղոք լինել կրոնի նկատմամբ, և նա հակակրոնական պրոպագանդա յե մղում բոլոր ու ամեն տեսակ կրոնական նախապաշարմունքների դեմ, վորովհետեւ նա դիտութեան է կողմնակից, իսկ կրոնական նախապաշարմունքները դիտութեան դեմ են դնում, վորովհետեւ յուրաքանչյուր կրոն

դիտութեանը հակադիր մի բան է: Կուսակցութիւնը չի կարող չեղոք լինել կրոնական նախապաշարմունքների նկատմամբ և պրոպագանդա յե մղելու այդ նախապաշարմունքների դեմ, վորովհետեւ դա շահագործող դասակարգերին աջակցող և այդ դասակարգերի նկատմամբ հնազանդութիւն քարոզող հետադեմ, հողերականութեան ազդեցութիւնը խախտելու ճիշտ միջոցներից մեկն է: Կուսակցութիւնը չի կարող չեղոք լինել կրոնական նախապաշարմունքներ կրողների նկատմամբ, աշխատավոր մասսաների դիտակցութիւնը թունավորող հետադեմ հողերականութեան նկատմամբ»:

Մեր որենքը հենց սկզբից—1918 թվի Սահմանադրութեան մեջ—յեկեղեցուն զրկեց ամեն տեսակ արտոնութիւններից: Խորհրդային կառավարութիւնը վո՛չ մի միջոց բաց չի թողնում յեկեղեցու պահպանման համար: Դրա հետ մեկտեղ մենք հասկանում ենք, վոր հալատացյալների նկատմամբ բռնութեամբ վո՛չ մի բանի չես հասնի: Այստեղ պետք է բարձրացնել աշխատավոր մասսաների դիտելիքների մակարդակը, մերկացնել կրոնական խաբէյութիւնը: Դրա համար ել Սահմանադրութիւնը թույլ է տալիս կրոնական պաշտամունքների ազատ կատարումը, բայց միաժամանակ խրախուսում է հակակրոնական պրոպագանդայի ազատութիւնը:

Իսկ ի՞նչ բան է դպրոցի բաժանումը յեկեղեցուց: Այդ—կրոնի արտաքսումն է դպրոցից, յերեխաներին կրոնով թմբեցնելու արգելումը: Դրա համար ել մեր դպրոցներում կրոնի դասավանդումը վերացած է:

Այն բոլորն, ինչ վոր ասված է կանանց իրավահավասարութեան մասին, ազդութիւնների իրավահավասարութեան մասին, յեկեղեցին պետութիւնից բաժանելու մասին, դպրոցը յեկեղեցուց բաժանելու մասին վո՛չ միայն տպահովում են բոլոր քաղաքացիներին՝ նրանց իրավունքները, այլև իսկական դեմոկրատական պետական կառուցվածքի համար անհրաժեշտ պայմաններ են: Առանց կանանց իրավահավասարութեան, ազդութիւնների իրավահավասարութեան, առանց յեկեղեցին պետութիւնից բաժանելու—չկա իսկական դեմոկրատիա:

125-րդ հոդվածը թվարկում է այն քաղաքական իրավունք-

1 Ստալին. Զրոյց ամերիկյան առաջին բանվորական պատմիկական հետ: «Լենինիցի հարցերը», էջ 246 (Հայկուհարատ, 1935 թ.):

ները, վոր մեր ինքնազային պետութիւնը տալիս և բոլոր քաղաքացիներին՝ պետական կյանքում և պետական կառավարմանը մասնակցելու համար:

Ահա այդ իրավունքները.

«Աշխատավորների շահերին համապատասխան և սոցիալ-լիստական կարգերն ամրացնելու նպատակով ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիներին համար որենքով ապահովվում և.

ա) խոսքի ազատութիւն,

բ) մամուլի ազատութիւն,

դ) ժողովների և միտինգների ազատութիւն,

դ) փողոցային յերթերի ու ցույցերի ազատութիւն:

Քաղաքացիներին այդ իրավունքներն ապահովվում են՝ աշխատավորներին և նրանց կազմակերպութիւններին տրամադրելով տպարաններ, թղթի պաշարներ, հասարակական շէնքեր, փողոցներ, կապի միջոցներ և աշխատավորների այդ իրավունքներն իրականացնելու համար անհրաժեշտ այլ նյութական պայմաններ»:

Ի՞նչն և կարևորը Սահմանադրութեան այս հոդվածում:

Իրավունքը հայտարարված է և հնարավորութիւն է տրված ոգտադործելու այդ իրավունքը—ահա թե ինչն է կարևորը: Մամուլի ազատութիւնն ոգտադործելու համար պետք է ունենալ տպարաններ, թուղթ,—իսկ տպարանները կապիտալիստական յերկիրներում բուրժուազիայի ձեռքումն են. ժողովների ազատութիւնն ոգտադործելու համար պետք է ունենալ շէնքեր, իսկ այդ շէնքերը կապիտալիստների ձեռքումն են:

Ահա՛ թե ինչ ճանապարհներով կապիտալիստական պետութեան մեջ պրակտիկայում վոչնչացվում են դեմոկրատական ազատութիւնները, վորոնք միայն խոսքով են ճանաչվում: Ահա՛ թե ինչու Լենինը մատնանշում էր այն, վոր բուրժուական պետութիւններում այդ իրավունքներն ու ազատութիւններն անմատչելի յեն աշխատավորութեան հսկայական մեծամասնութեանը, վորովհետեւ կապիտալիստներն ու կալվածատերերն իրենց ձեռքում են պահում բոլոր շէնքերի, թղթի և այլնի ինքն տասնորոգը, իսկ բանվորներն այդ չունեն:

Վորպեսզի աշխատավորները հնարավորութիւն ունենան ոգտադործելու այդ իրավունքները, 1936 թվի Սահմանադրութիւնը այդ հնարավորութիւնն ապահովում է այն բանով, վոր տպարաններ, շէնքեր, փողոցներ, կապի միջոցներ և

դրանք իրականացնելու համար անհրաժեշտ նյութական այլ պայմաններ և տրամադրում աշխատավորներին: Այս բոլորը հնարավոր յեղավ միայն բանվորների ու գյուղացիների սոցիալիստական պետութեան մեջ:

Բոլոր բուրժուական սահմանադրութիւններն ասում են,—յուրաքանչյուր վոր կարող է արտահայտել իր կարծիքը, վորքան վոր այդ չի խախտում որենքը: Դա ձեռնառնում է: Այսպես են գրում կապիտալիստները, վորոնցից և կախված, թե ինչ պիտի դրվի որենքների մեջ: Այդ ձեռնառնումների փոխարեն մեր Սահմանադրութիւնը հարցը դնում է այլ կերպ և ուղղակի ասում է, վոր յուրաքանչյուր քաղաքացու համար թույլ է տալիս և ապահովում է խոսքի ազատութիւն, մամուլի ազատութիւն և ուրա հնարավորութիւններ են ընձեռնում ոգտվելու դրանցից՝ սոցիալիստական կարգերն ամրապնդելու նպատակով:

Այս իրավունքներն ու յերաշխիքները չեն տարածվում ժողովրդի թշնամիների վրա: Մենք պետք է հիշենք, վոր սուր դասակարգային կռիվը շարունակվում է: Ջախջախված շահագործող դասակարգերի մնացորդները դեռ վերջնականապես չեն փոխազգացված: Սոցիալիզմի լիակատար կառուցման գործում մեր առաջին թացին գուղընթաց դասակարգային թշնամիների դատապարտված բեկորները կկատաղեն և բոլոր միջոցներով վատութիւն կանեն, կփնտսեն սոցիալիզմի յերկիրն:

«Պետք է նկատի ունենալ,—ասում է ընկեր Ստալինը,—վոր ջախջախված դասակարգերի մնացորդները ԽՍՀՄ-ում միայնակ չեն: Նրանք ունեն ԽՍՀՄ-ի սահմաններից դուրս գտնվող մեր թշնամիների ուղղակի ոժանդակութիւնը: Սխալ կլինի կարծել, թե դասակարգային պայքարի փոլորտը սահմանափակված է ԽՍՀՄ-ի սահմաններով: Յեթե դասակարգային պայքարի մի ծայրը գործում է ԽՍՀՄ-ի չրջանակներում, ապա նրա մյուս ծայրը ձգվում է դեպի մեզ չրջապատող բուրժուական պետութիւնների սահմանները: Այդ չեն կարող չլիտենալ ջախջախված դասակարգերի մնացորդները: Յեւ չենց այն պատճառով, վոր նրանք գիտեն այդ, նրանք այսուհետեւ ել շարունակելու յեն իրենց կատաղի փոտնոգութիւնները»¹:

¹ Ստալին. Ձեռնգրում Համ(բ)Կ Կենտկոմի պլենումում 1937 թվի մարտի 3-ին:

Դրա համար ել մենք յերեւք թույլ չենք տա, վոր ժողովրդի թշնամիներն իրենց թշնամական նպատակների համար ողտա-
ղործեն տպարանները, թուղթը, ժողովների աղատութիւնը: Պետք է զգաստ լինել:

Անցնում ենք 127-րդ, 128-րդ և 129-րդ հոդվածներին, վորոնք խոսում են իՍՀՄ-ի քաղաքացիներին անձի, բնակարանի, նամակագրութեան անձեռնմխելիութեան մասին:

Անձի անձեռնմխելիութեան որենքով յուրաքանչյուր քաղաքացու համար ապահովում է նրա անձնական աղատութիւնը. միայն պրոլետարական դատարանը կամ դատախազը, սոցիալիստական կարգերի պաշտպանութեան նպատակներով, միւս քաղաքացիներին պաշտպանելու նպատակներով իրավունք ունենալով անձնաւորութեանը ձերբակալելու կարգադրութիւն տանելու:

Որենքը իՍՀՄ-ում յերաշխաւորում է իՍՀՄ-ի քաղաքացիներին յուրաքանչյուր բնակարանի անձեռնմխելիութեանը վորեւէ մեկի ներխուժումից, բացի այն դեպքերից, յերբ այդ պահանջում է պետական անվտանգութիւնը:

Կապիտալիստական յերկիրներում, որինակ, Անգլիայում, դոյութիւն ունի անձի անձեռնմխելիութեան պաշտպանութեան որենք: Ըստ այդ որենքի ձերբակալութեան ճշտութեան ստուգվում է դատարանով: Սակայն բուրժուական դատարանի յերաշխիքն իսկական յերաշխիք չէ, վորովհետեւ բուրժուական դատարանը դատակարգային դատարան է, վորը պաշտպանում է միայն շահագործողների շահերը:

Մեր խորհրդային դատարանն աշխատավորների դատարան է: Այն հարցը, արդո՞ք պետական անվտանգութեան շահերին համապատասխանում է, թէ չի համապատասխանում այն, վոր այս կամ այն քաղաքացին ձերբակալման յենթարկվի և դատի տըրվի, — վճռելու յեն ընտրովի ժողովրդական դատարանը կամ դատախազը: Այդ աշխատավորների իրավունքների ռեալ ապահովումն է:

Սահմանադրութեան IX գլխում մատնանշում կա այն մասին, վոր մեզ մոտ յուրաքանչյուր մեղադրյալ պաշտպանութեան իրավունք ունի: Պաշտպանութեան իրավունքը նույնպէս իՍՀՄ-ի քաղաքացիների սահմանադրական իրավունքներից մեկն է: Նա դոյութիւն ունի և միւս յերկիրներում: Բայց ահա թէ Ենդելսն ինչ է ասել Անգլիայում դոյութիւն ունեցող պաշտպանութեան իրավունքի մասին.

«Ամեն տեսակ պաշտպանութիւն դառնում է նրա դեմ, ում ցանկանում է պաշտպանել, — որենքը ցանկանում է պաշտպանել հասարակութեանը և վնաս է հասցնում նրան, վորովհետեւ պարզ է, վոր յուրաքանչյուր վորք, ով չափազանց աղքատ է պաշտպանական պատրվակազորին նման պատրվակազոր — պաշտպան հակադրելու համար, իր դեմ կունենա այն բոլոր ձեւերը, վորոնք ստեղծված են յեղել իր պաշտպանութեան համար: Ով չափազանց աղքատ է պաշտպան կամ բավականաչափ վկաներ բերելու համար, կորած է, յեթէ նրա դործը վորեւէ չափով կասկածելի չէ»¹:

Մեր դատական սխտեմն այլ կերպ է դնում հարցը, աշխատավորներին ապահովելով, անհրաժեշտութեան դեպքում, ձրի պաշտպանութիւն կամ թէ, համենայն դեպս, բոլորի համար մատչելի պաշտպանութիւն, վոր կատարելու յեն նույն աշխատավոր մասսաների ներկայացուցիչները:

Ստալինյան Սահմանադրութիւնը մեզ մոտ ապաստարանի իրավունք է տալիս ոտարերկրյա քաղաքացիներին, յեթէ նրանց արտասահմանում հալածում են աշխատավորների շահերը պաշտպանելու համար կամ յեթէ նրանք այնտեղ գիտական գործունեիւթիւն ունեն, վորը չի համապատասխանում շահագործող դասակարգի շահերին, կամ թէ աղղային — աղատադրական պայքար են մղում, կամ թէ պետք է փախչեն թշնամիների հետապնդումից: Այդ բոլոր քաղաքացիների համար մենք բաց ենք անում դռները և ստրատարանի իրավունք ենք ապահովում, սակայն վերապահութիւն ենք անում, վոր ապաստարանի իրավունք տալիս ենք միայն նրանց, ովքեր հալածվում են աշխատավորութեան շահերը պաշտպանելու համար:

Այդպէս է ասում 129-րդ հոդվածը:

Հաջորդ հոդվածները խոսում են իՍՀՄ-ի քաղաքացիների պարտականութիւնների մասին: Յեթէ բոլոր նախորդ հոդվածները խոսում էին այն մասին, ինչ վոր հասարակութիւնն է ապահովում յուրաքանչյուրի համար, ապա այս հոդվածները խոսում են այն մասին, թէ սոցիալիստական հասարակութիւնն ինչ է պահանջում յուրաքանչյուր քաղաքացուց:

Դրանք բոլորը սերտորեն կապված են միմյանց հետ:

Ահա 130-րդ հոդվածը.

¹ Մարքս և Ենգելս. Անգլիայի դրութիւնը. — Անգլիական սահմանադրութիւնը. Յերկ. հ. II, էջ 385 (ուս.):

«ԽՍՀՄ-ի յուրաքանչյուր քաղաքացի պարտավոր է պահպանել Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետություններին Միություն Սահմանադրությունը, կատարել որենքները, աշխատանքի կարգապահություն պահպանել, ազնվորեն վերաբերվել հասարակական պարտքին, հարգել սոցիալիստական համակեցության կանոնները»:

Պահպանել աշխատանքի կարգապահությունը—այդ նշանակում է ազնվորեն վերաբերվել պարտականություններին, աշխատել ընդհանուր ոգտի համար: Ազնվորեն վերաբերվել հասարակական պարտքին—այդ նշանակում է չլինել լոբբի, հասկանալ, վոր դու ստեղծագործ աշխատանքի մասնակից ես, վոր դու կապված ես ընդհանուր շահերով, և, վերջապես, հարգել սոցիալիստական համակեցության կանոնները:

Մենք սոցիալիզմ ենք կառուցել, մենք դաստիարակում ենք կապիտալիստական հարաբերությունների ամեն տեսակ մնացուկները ազատ նոր մարդ:

«Մեր Խորհրդային հասարակությունը հասավ այն բանին, վոր նա արդեն հիմնականում իրականացրեց սոցիալիզմը, ստեղծեց սոցիալիստական կարգեր, այսինքն՝ իրականացրեց այն, ինչ վոր մարքսիստների մոտ այլ կերպ կոչվում է կոմունիզմի առաջին կամ ստորին փուլ»¹:

Հարգել սոցիալիստական համակեցության կանոնները—այդ նշանակում է պայքարել սոցիալիստական կենցաղի համար, հասարակական պարտականությունների նկատմամբ սոցիալիստական վերաբերմունք ունենալու համար, ընտանիքի նկատմամբ սոցիալիստական վերաբերմունք ունենալու համար, հանրային սեփականության նկատմամբ սոցիալիստական վերաբերմունք ունենալու համար: Այդ պահանջներն առանձնապես արտացոլված են 131-րդ և 132-րդ հոդվածներում:

131-րդ հոդվածն ասում է.

«ԽՍՀՄ-ի յուրաքանչյուր քաղաքացի պարտավոր է պահպանել ու ամրացնել հանրային սոցիալիստական սեփականությունը, վորպես Խորհրդային կարգերի սրբազան ու անձեռնմխելի հիմք, վորպես հայրենիքի հարստության ու հզորության աղբյուր, վորպես բոլոր աշխատավորների ունեւոր ու կուլտուրական կյանքի աղբյուր:

¹ Ստալին. Ձեկուցում ԽՍՀ Միության Սահմանադրության նախագծի մասին Խորհուրդների VIII համամիութենական Մրտակարգ համագումարում:

Հանրային, սոցիալիստական սեփականության դեմ վորտնդություն անող անձերը ժողովրդի թշնամիներն են»:

Արտադրության մեջոցների սոցիալիստական սեփականությունը վերացնում է շահագործման հնարավորությունը, յերկրի արտադրողական ուժերի առավելագույն դարդացման հնարավորություն է ստեղծում: Սոցիալիստական սեփականությունը—այդ համաժողովրդական սեփականություն է, նվաճված է տասնյակ հազարավոր աշխատավորների քրտինքով ու արյունով, վորոնք ընկել են քաղաքացիական պատերազմում, վերջման տարիներին: Դրա համար այդ հանրային, սոցիալիստական սեփականության նկատմամբ վորտնդություն կատարող անձերին Սահմանադրությունն անվանում է ժողովրդի թշնամիներ:

Ահա թե ինչու նա յուրաքանչյուրից պահանջում է պահպանել ու հարգել հանրային սոցիալիստական սեփականությունը վորպես հայրենիքի հարստության աղբյուր, վորպես ունեւոր և կուլտուրական կյանքի աղբյուր՝ ԽՍՀՄ-ի բոլոր աշխատավորների համար:

Մի հատուկ հոդված խոսում է յուրաքանչյուր Խորհրդային քաղաքացու մյուս սրբազան պարտականության ու պարտքի մասին—հայրենիքի պաշտպանության մասին: 132-րդ հոդվածն ասում է.

«Ընդհանուր զինվորական պարտականությունն որենք է հանդիսանում:

Զինվորական ծառայությունը Բանվորա-ղյուղացիական Կարմիր բանակում, այդ—ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիների պատվավոր պարտականությունն է»:

Յեւ այնուհետե 133-րդ հոդվածն ասում է.

«Հայրենիքի պաշտպանությունը ԽՍՀՄ-ի յուրաքանչյուր քաղաքացու սրբազան պարտքն է: Հայրենիքին դավաճանելը—յերդումը խախտելը, թշնամու կողմն անցնելը, պետության ռազմական հզորությանը վնաս հասցնելը, լրտեսությունը—պատժվում են որենքի ամբողջ խոտուխամբ, վորպես ամենամանր հարագործություն»:

Այս հոդվածը—որենք է և լուրջ նախադրուշացում: Հայրենիքի դավաճանության վերաբերյալ որենքը դավաճանների համար միայն մեկ դատավճիռ դիտե—դնդակահարություն: Կապիտալիստական չընդարձման և Փաշխատական պետությունների կողմից սպառնող պատերազմի մշտական սպառնալիքի պայմաններում մենք չենք կարող թույլ տալ, վոր մեր շարքերում քո-

դարկվեն այդ ոճերը—Ֆաշիզմի ստորագույն դործակալները, ժողովրդի թշնամիները, կապիտալիզմի մերկապարանոց ռեստավրատորները, մատնիչները, լրտեսները, դիվերսանտները: 133-րդ հոդվածն ասում է, վոր հայրենիքի դավաճանութունը պատժվում է որենքի ամենայն խստությամբ, վորպես ամենածանր չարադործութուն:

Մարդասպանների տրոցկիստական-դինովյեվական բանդայի միասարարների, դիվերսանտների և լրտեսների 1936 թ. սոցիալ-տոսյան դատավարութունը (Զինովյեվը, Կամենսկը և մյուսները) և առանձնապես տրոցկիստական հակախորհրդային կենտրոնի (Պյատակով, Ռադեկ և այլն) 1937 թվի հունվարյան դատավարութունը ցույց տվին, թե ինչպես լայն ելին ծավալել իրենց լրտեսական ու միասարարական աշխատանքն այդ ճապրոնա-գերմանական-ֆաշիստական դործակալները, կապիտալի վարձկանները և նրանց ուղղակի դաշնակիցները—աջերը, հայրենիքի այդ բոլոր դավաճանները, կապիտալիզմի ռեստավրատորները:

Ընկեր Ստալինը ՀամԿ(Բ)Կ Կենտկոմի պլենումում 1937 թվի մարտի 3-ին աված իր ղեկուցման մեջ մատնանշեց.

«... վոր ներկայիս միասարարներն ու դիվերսանտները, ինչպիսի դրոշով ել՝ տրոցկիստական թե բուխարինյան, նրանք դիմակալություն, վաղուց արդեն դադարել են բանվորական շարժման մեջ քաղաքական հոսանք լինելուց, վոր նրանք վերածվել են պրոֆեսիոնալ միասարարների, դիվերսանտների, լրտեսների, մարդասպանների անսկզբունք ու դադափարադուրի բանդայի»:

Պրոլետարական դատարանն իր դատավճռով ցույց տվեց, վոր հայրենիքի դավաճանների դեմ պայքարելու մասին Սահմանադրության պահանջն անչեղորեն ու հետևողականորեն կենսադործվում է:

ԽՍՀՄ-ի բոլոր աշխատավորները և համայն աշխարհի աշխատավորները վողջունեցին դատարանի այդ վճիռը վորպես միակ հնարավոր և միակ ճիշտ վճիռ:

Ընկեր Ստալինը ՀամԿ(Բ)Կ Կենտկոմի պլենումում աված ղեկուցման և յեղբարեկաման խոսքի մեջ մինչև վերջը բացահայտեց այն պատճառները, վորոնք ողնում ելին այդ յերկերեսախններին, հայրենիքի դավաճաններին՝ թափանցելու մեր կուսակցության շարքերը:

Հեղափոխական ղգաստության բարձրացումը և քաղաքական շրջահայեցութունն ամենապատահելի միջոցն են՝ կանխելու ժո-

ղովրդի թշնամիների թափանցումը մեր կուսակցական ու տնտեսական կազմակերպութունների մեջ և վերջնականապես լիկվիդացիայի յենթարկելու լրտեսներին, դիվերսանտներին, միասարարներին:

ՀամԿ(Բ)Կ Կենտկոմի պլենումի վորոշումների լույսի տակ ելլ ավելի մեծ նշանակութուն են ստանում Սահմանադրության վերահիշյալ հոդվածները, վորոնք խոսում են ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիների պարտականութունների մասին:

ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիների պարտականութուններն, այսպիսով, հանդում են՝ հանրային աշխատանքի վերաբերյալ պարտականութունների, հանրային սոցիալիստական սեփականության հանդեպ պարտականութունների, սոցիալիստական համակեցության կանոնները պահպանելու պարտականութունների, պետության հանդեպ պարտականութունների:

Յես կարծում եմ, վոր ԽՍՀՄ-ում չկա վո՛չ մի աշխատավոր, վորն իր պարտքը համարի բոլորի առաջ հանդիսավոր խոստում տալու, վոր ամեն կերպ, ազնվորեն և հետևողականորեն, մինչև վերջը, չխնայելով իրեն ու իր կյանքը, կկատարի այդ պարտականութունները:

Սահմանադրությամբ յուրաքանչյուր քաղաքացու տրված իրավունքների պսակը հանդիսանում է 126-րդ հոդվածը: Այդ հոդվածը խոսում է քաղաքացիների՝ կազմակերպվելու և միավորվելու իրավունքի մասին, և ամենից առաջ կոմունիստական կուսակցության մեջ միավորվելու մասին: Այդ հոդվածի մեջ ասված է.

«Աշխատավորների շահերին համապատասխան և ժողովրդական մասսաների կազմակերպական ինքնադործունեություն ու քաղաքական ակտիվությունը դարգացնելու նպատակով ապահովվում է ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիների իրավունքը՝ միավորվելու վորպես հասարակական կազմակերպութուններ՝ արհեստակցական միություններ, կոոպերատիվ միավորումներ, յերիտասարդության կազմակերպութուններ, սպորտային և պաշտպանողական կազմակերպութուններ, կուլտուրական, տեխնիկական ու գիտական ընկերություններ...»:

Այս բոլոր կազմակերպութունների մեջ կարող է մտնել յուրաքանչյուր քաղաքացի, նրա համար, վորպեսզի իր ուժերը դործադրի սոցիալիզմը ԽՍՀՄ-ում ամրապնդելու և լիակատար կոմունիզմ կառուցելու: Այնուհետև 126-րդ հոդվածն ասում է.

«... Իսկ բանվոր դասակարգի շարքերից ու աշխատավորների մյուս խավերից յեւած ամենից ավելի ակտիվ ու գիտակից քաղաքացիները համախմբվում են Համամիութենական կոմունիստական (բոլշևիկների) կուսակցութեան մեջ, վորն աշխատավորների առաջավոր ջոկատն է՝ սոցիալիստական հասարակարգն ամրացնելու ու զարգացնելու համար նրանց մղած պայքարում և աշխատավորների բոլոր, ինչպէս հասարակական, այնպէս եւ պետական կազմակերպութիւնների ղեկավար կորիզն է»:

Այս հոգւածը բացառիկ նշանակութիւն ունի իր բովանդակութեամբ:

Նա խոսում է այն մասին, վոր բանվոր դասակարգի և աշխատավորութեան մյուս խավերից յեւած ամենից ավելի ակտիվ ու գիտակից քաղաքացիները, վորոնք Համամիութենական կոմունիստական (բոլշևիկների) կուսակցութեան անդամներ են, առաջատար, ղեկավար դեր են խաղում սոցիալիստական շինարարութեան մեջ:

Կոմունիստներն այն մարդիկն են, վորոնք կոմունիզմի համար մղվող կռիւմ իրենց հետեից են տանում աշխատավորութեան լայն մասսաները: Կոմունիստները պետք է կարողանան մերկացնել և ճնշել դասակարգային թշնամիներին: Բոլշևիկ-լենինյանները չեն վախենում դժվարութիւններից, նրանք դիտեն պայքարել դժվարութիւնների դեմ և հաղթահարել նրանց:

Ընկեր Ստալինը Խորհուրդների II համամիութենական համագումարում ասել է.

«Մենք, կոմունիստներս, առանձին կերտվածքի մարդիկ ենք: Մենք հատուկ մատերիալից ենք ձևված: Մենք նրանք ենք, ովքեր կազմում են պրոլետարական մեծ ստրատեգի բանակը, ընկեր Լենինի բանակը: Ավելի բարձր բան չկա, քան այդ բանակին պատկանելու պատիվը: Ավելի բարձր բան չկա, քան այն կուսակցութեան անդամի կոչումը, վորի հիմնադիրն ու ղեկավարը հանդիսանում է ընկեր Լենինը: Ամեն մարդ չի կարող այդ կուսակցութեան անդամը լինել: Ամեն մարդ չի կարող դիմանալ այդ կուսակցութեան անդամութեան հետ կապված ճախորդութիւններին ու փոթորիկներին: Բանվոր դասակարգի վորդիները, կարիքի ու պայքարի վորդիները, անհավատալի զրկանքների և հերոսական ջանքերի վորդիները—ասա թե ովքեր, ամենից առաջ, պետք է լինեն այդպիսի կուսակցութեան անդամները: Ահա թե ինչու

լենինյանների կուսակցութիւնը, կոմունիստների կուսակցութիւնը, դրա հետ մեկտեղ կոչվում է նաև բանվոր դասակարգի կուսակցութիւն»¹:

Յերբ առաջին ամերիկյան բանվորական պատվիրակութեան հետ ունեցած զրույցի ժամանակ ընկեր Ստալինին հարցրին, թե մեզ մոտ ինչու են արտահայտվում կոմունիստական կուսակցութեան ղեկավարութիւնը կառավարութեան նկատմամբ, ընկեր Ստալինը պատասխանեց.

«Նախ և առաջ՝ նրանով, վոր մեր յերկրում պետական աշխատանքի հիմնական պոստերի համար կոմկուսակցութիւնը ջանում է Խորհուրդների և նրանց համագումարների միջոցով անցկացնել իր թեկնածուներին, իր լավագույն աշխատողներին, վորոնք նվիրված են պրոլետարիատի գործին և պատրաստ են համատեղ ու ճամբարութեամբ ծառայելու պրոլետարիատին: Յեւ այս նրան հաջողվում է հսկայական մեծամասնութիւն կազմող ղեպքերում, վորովհետեւ բանվորներն ու գյուղացիները վստահութեամբ են վերաբերվում կուսակցութեանը: Սա պատահականութիւն չէ, վոր իշխանութեան որդանների ղեկավարներ մեղանում հանդիսանում են կոմունիստները, վոր նրանք, այդ ղեկավարները, հսկայական հեղինակութիւն են վայելում յերկրում:

Յերկրորդ՝ նրանով, վոր կուսակցութիւնն ստուգում է կառավարութեան որդանների աշխատանքը, իշխանութեան որդանների աշխատանքը՝ ուղղելով սխալներն ու թերութիւնները, առանց վորոնց չի լինում, ողնելով նրանց կենսապահման կառավարութեան վճիռներն ու աշխատելով ապահովել նրանց համար մասսաների աջակցութիւնը, ընդվորում նրանք վոչ մի կարեւոր վճիռ չեն ընդունում առանց կուսակցութեան համապատասխան ցուցումների:

Յերրորդ՝ նրանով, վոր իշխանութեան այս կամ այն որդանների աշխատանքի պլանը մշակելիս, լինի դա արդյունաբերութեան ու գյուղատնտեսութեան գծով, թե առևտրի ու կուլտուրական շինարարութեան գծով, կուսակցութիւնը տալիս է ընդհանուր ղեկավար ցուցումներ, վորոնք վորո-

1 Ստալին. Ճառ Խորհուրդների II համամիութենական համագումարում, 1924 թվի հունվարի 26-ին:

չում են այդ որդանների աշխատանքի բնույթն ու ուղղութիւնն այդ պլանների գործողութեան ժամանակվա համար»¹ :

Յեւ կուսակցութիւնը պրոլետարական դիկտատուրայի գոյութեան տարիներին ընթացքում գործով ապացուցեց, վոր նա իրօք դիտե, թե դեպի ուր պետք է տանել գործը, և դժվարութիւններից չի վախենում: Յեւ հենց դրա համար աշխատավորութեան լայն մասսաները դնում են կուսակցութեան հետեւից, հավատում են կուսակցութեանը: Յեւ դրա համար եւ Սահմանադրութիւնը հռչակում է ամենից ավելի ակտիւ ու դիտակից քաղաքացիների այդ իրավունքը՝ միավորվելու Կոմունիստական կուսակցութեան մեջ, պայքարելու հանուն լավագույն ապագայի և լիակատար կոմունիստական կարգերի հաստատման: Ստալինյան Սահմանադրութիւնն ասում է. մենք ունենք միայն մեկ ճանապարհ—այդ Կոմունիստական կուսակցութեան ղեկավարութեամբ դեպի կոմունիզմի լիակատար հաղթանակ տանող ճանապարհն է. ամեն մի ուրիշ ճանապարհ մեզ կհեղի կոմունիզմից, կտանի դեպի կապիտալիստական հասարակութեան ռեստավրացիան:

Կոմունիստական կուսակցութիւնը հսկայական հեղինակութիւն է նվաճել: Կոմունիստական կուսակցութիւնը յեղել է, ե՛ւ ու կլինի առաջատար կորիզն աշխատավորութեան բոլոր կադմակերպութիւններում, վորի մասին եւ խոսում է ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրութիւնը:

Ահա թե ինչու ԽՍՀՄ նոր Սահմանադրութիւնը

«... ուժի մեջ է թողնում բանվոր դասակարգի դիկտատուրայի ռեժիմը, ինչպես և առանց փոփոխութեան պահպանում է ԽՍՀՄ-ի Կոմունիստական կուսակցութեան ներկայիս ղեկավար դերքը»²:

Ահա 126-րդ հոդվածի նշանակութիւնը:

Բայց յետեւ Սահմանադրութիւնը կոմունիստներին անվանում է բանվոր դասակարգի և աշխատավորութեան մյուս խավերից դուրս յեկած ամենից ակտիւ ակտիւ քաղաքացիներ, նա դրանով իսկ նրանց վրա դնում է ևս մեկ պարտականութիւն, մեծ պարտականութիւն, վորի մասին մեր մեծ առաջնորդ ընկեր Ստալինն ասել է 1924 թվին, Լենինի թարմ շիրմի առաջ,—դնա-

հատել, աչքի լույսի պես պահպանել կուսակցութեան անդամները կոչումը:

Յեւ Սահմանադրութիւնը, վորի մեջ արտացոլվել է մեծ Ստալինի հանճարը, վորի մեջ ներդրված է նրա հզոր ոտնդծագործական ուժը, մեզանից յուրաքանչյուրիս համար կոչ է՝ մեր աշխատանքում և մեր գործունեութեան մեջ դրսևորել այն հատկութիւնները, վորոնք հատուկ են բոլշևիկներին, հատուկ են Կոմունիստական կուսակցութեանը, վորպեսզի արժանի լինենք այդ կուսակցութեանը, լինենք ընկեր Ստալինի արժանավոր աշակերտները, լինենք իսկական Լենինյան-ստալինյաններ:

¹ Ստալին, Ձրույց ամերիկյան առաջին բանվորական պատվիրակութեան հետ. «Լենինի դժի հարցերը», էջ 223 (Հայկուսհրատ, 1935 թ.):

² Ստալին. Ձեկուցում ԽՍՀ Միութեան Սահմանադրութեան նախագծի մասին Խորհուրդների VIII համամիութենական Արտակարգ համագումարում:

Փարզմ. Հ. Թուրշյան
ԽՃբ. Ս. Կիրակոսյան
Տեխն. խմբ. Ս. Խաչատրյան
Սրբազրիչ Վ. Զիդեջյան
Կոնտրոլ սրբազրիչ Լ. Արսվյան

Գլավլիտի լիազոր Ի—4897

Հրատ. № 476, պատվեր № 143, տիրաժ 10.000

Հանձնված է արտադրության 20/VII 1937 թ.

Ստորագրված է ապագրելու 10/VIII 1937 թ.

Գին՝ 60 Կ.

Հայկումհրատի տպարան, Յերևան,

Ալավերդյան № 71

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0218065

387

35.541

№ 60 кн.

И. КРЫЛЕНКО

ОСНОВНЫЕ ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ
ГРАЖДАН СССР

Армиздат, Ереван, 1937